

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

Rajoitustoimenpiteet lastensuojelulaitoksissa— Tilastoja ja työntekijöiden kokemuksia

Hassinen, Pia

2012 Otaniemi

Laurea-ammattikorkeakoulu
Laurea Otaniemi

Rajoitustoimenpiteet lastensuojelulaitoksissa— Tilastoja ja työntekijöiden kokemuksia

Pia Hassinen
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2012

Hassinen, Pia

Rajoitustoimenpiteet lastensuojelulaitoksissa—Tilastoja ja työntekijöiden kokemuksia

Vuosi	2012	Sivumäärä	67
-------	------	-----------	----

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää lastensuojelulaitosten johtajilta, mitä rajoitustoimenpiteitä Espoon ja Kauniaisten alueen lastensuojelulaitoksissa on käytetty ja kuinka paljon siitä lähtien, kun uusi lastensuojelulaki tuli voimaan vuonna 2008. Tarkoituksena oli myös kuvailla, minkälaisia kokemuksia lastensuojelulaitosten työntekijöillä on rajoitustoimenpiteiden käytöstä sekä minkälaiset tilanteet ovat heidän mielestään johtaneet rajoitustoimenpiteiden käyttöön.

Sosiaalityössä asiakkaan ja työntekijän väliset suhteet voidaan jakaa neljään erilaiseen, joissa jokaisessa työntekijälle rakentuu erilaisia yhteiskunnallisia tehtäviä. Lastensuojeluun liittyy sekä tuen että kontrollin aineksia, joten opinnäytetyössä tarkastellaan kahta näistä suhteista, jotka ovat liittämisen- ja kontrollisuhteiden sekä huolenpitosuhteiden. Liittämisen- ja kontrollisuhteissa sosiaalityön tehtävänä on syrjäytymisprosessien katkaiseminen ja syrjäytyneiden liittäminen takaisin yhteiskuntaan. Huolenpitosuhteissa puolestaan sosiaalityön tehtävänä on pitää huolta asiakkaista, jotka eivät selviä omillaan tai huolehtia, että he saavat apua tai tukea jostain muualta.

Espoon ja Kauniaisten alueella on yhteensä 14 lastensuojelulaitosta, joista 10 osallistui opinnäytetyöhön. Tiedonkeruu lastensuojelulaitosten johtajilta suoritettiin puhelinhaastatteluilta tammikuussa 2012. Kaikkien johtajien antamat tiedot rajoitustoimenpiteiden lukumäärästä yhdistettiin ja koottiin Excel-tilaukseen vuosittain eriteltyinä. Kahden työntekijän haastattelut toteutettiin teemahaastattelumenetelmällä tammikuussa 2012. Sekä johtajien kertomat esimerkit rajoitustoimenpiteiden käytöstä että työntekijöiden teemahaastattelut litteroitiin ja analysoitiin teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä.

Johtajien puhelinhaastatteluiden perusteella käytetyimpiä rajoitustoimenpiteitä vuosina 2008 - 2011 ovat olleet henkilönkatsastus, kiinnipito sekä liikkumisvapauden rajoittaminen. Sekä työntekijöiden että johtajien haastatteluiden perusteella rajoitustoimenpiteitä on käytetty tilanteissa, joissa on pyritty turvaamaan lapsen tai nuoren hyvinvointi, estää tätä vahingoittamasta itseään tai muita käyttäytymisellään tai toiminnallaan. Haastatteluissa tuli myös esille, että lapset ja nuoret ovat suhtautuneet niiden käyttöön vaihtelevasti.

Sekä työntekijöiden että johtajien haastatteluiden perusteella lastensuojelulaitoksissa lapsia ja nuoria pyritään tukemaan monin eri tavoin. Lastensuojelunlaitostyöhön liittyy aina myös jonkin verran kontrollia ja sitä säädellään nuoren tilanteen mukaan. Haastatteluiden perusteella sekä tukemiseen että kontrolloimiseen liittyy kuitenkin omat haasteensa.

Asiasanat

lastensuojelu, sijaishuolto, kontrolli

Hassinen, Pia

Restriction measures in child protection facilities- Statistics and employees' experiences

Year	2012	Pages	67
------	------	-------	----

In social work the relationships between the client and the employee can be divided into four categories, in each of them different kinds of societal duties are built to the employee. Child protection includes elements of both support and control, so in this thesis two of those relationships are viewed: the relationship of connecting and controlling and the relationship of care taking. In the relationship of connecting and controlling the duty of social work is to stop exclusion process and to integrate the outcasts back to society. In the relationship of care taking the duty of social work is to take care of clients, who cannot manage on their own or to make sure that they get help or support from somewhere else.

The purpose of this thesis was to find out from the managers of child protection facilities what restriction measures and how many of them had been used in the child protection facilities in the area of Espoo and Kauniainen, since the new law about child protection was enforced in the year 2008. The purpose was also to describe what kind of experiences the employees in child protection facilities have of using restriction measures and what kind of situations have led to using restriction measures in their opinion.

All in all there are 14 child protection facilities in the area of Espoo and Kauniainen of which 10 participated in this thesis. The data collection from the managers of the child protection facilities was conducted by phone interviews in January 2012. All data about the numbers of restriction measures given by the managers were combined and gathered in an Excel table according to year. The interviews of two employees were conducted by theme interview method in January 2012. Both the examples given by the managers of the situations where restriction measures had been used and the theme interviews of the employees were transcribed and analyzed by inductive content analysis.

Based on the phone interviews of the managers the commonly used restriction measures in the years 2008-2011 were a person's inspection, holding and the restriction on the freedom of movement. On the basis of both the employees' and managers' interviews restriction measures had been used in situations where they have tried to secure the wellbeing of a child or a teen, prevent him/her to harm himself/herself or other people by his/her behavior or action. The interviews also showed that the children and teenagers have reacted to the use of the measures in varying ways.

On the basis of the interviews of both the employees and managers different attempts are made to support the children and teenagers in child protection facilities. The work in a child protection facility contains always some control and it is modified according to the teenager's situation. On the basis of the interviews both the supporting and controlling, however, have their own challenges.

Keywords

child protection, foster care, control

Sisällys

1 Johdanto	6
2 Lastensuojelu ja sijoitetut lapset.....	7
3 Euroopan ihmisoikeudet ja lasten oikeudet.....	8
3.1 Euroopan ihmisoikeudet	8
3.2 Lastenoikeudet	11
4 Lastensuojelulain mukaiset rajoitustoimenpiteet	12
4.1 Rajoitustoimenpiteistä yleisesti	12
4.2 Rajoitustoimenpiteet	14
4.3 Päätöksentekijät ja toteuttajat	18
5 Tuki ja kontrolli.....	18
5.1 Liittämis- ja kontrollisuhde	20
5.2 Huolenpitosuhde	22
5.3 Tuki ja kontrolli rajoitustoimenpiteissä.....	24
6 Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimuskysymykset.....	25
7 Tutkimusmenetelmät.....	26
7.1 Aineistonkeruumenetelmät.....	27
7.1.1 Puhelinhaastattelu	27
7.1.2 Teemahaastattelu	28
7.2 Aineiston analyysi	30
8 Tulokset	32
8.1 Rajoitustoimenpiteet Espoon ja Kauniaisten alueen lastensuojelulaitoksissa.....	32
8.2 Kokemuksia lastensuojelunlaitostyöhön liittyvästä tuesta ja kontrollista	34
8.2.1 Rajoitustoimenpiteiden käyttö.....	34
8.2.2 Työntekijöiden kokemuksia rajoitustoimenpiteiden käytöstä	35
8.2.3 Tuen merkitys rajoitustoimenpiteissä	38
8.2.4 Kontrollin ilmeneminen lastensuojelulaitoksissa	41
9 Pohdinta.....	45
9.1 Luotettavuus ja eettisyys.....	45
9.2 Tulosten pohdinta.....	48
Lähteet	52
Liitteet.....	54

1 Johdanto

Lastensuojelun yhteiskunnallisena tehtävänä on puuttua tilanteeseen, jos lapsen kehitys tai kasvu vaarantuu. Lastensuojeluun liittyy siten sekä tuen että kontrollin elementtejä. Monilla laitoksiin sijoitetuilla lapsilla on vaikeita elämäkokemuksia ja he saattavat oireilla sitä käyttäytymisellään. Lastensuojelun laitoshoidossa tehtävässä työssä lapsen tai nuoren vahingolliseen tai tuhoisaan kehityskulkuun ja käyttäytymiseen pyritään puuttumaan ja saamaan hänet yhteiskunnan täysivaltaiseksi jäseneksi. Lastensuojelulaitoksissa työskentelevät kasvatus - ja hoitohenkilökuntaan kuuluvat voivat tarvittaessa käyttää kontrollia rajoitustoimenpiteiden muodossa, jotta vahingollinen ja tuhoisa kehityskulku ja käyttäytyminen saataisiin pysäytetyksi. Vaikka rajoitustoimenpiteillä rajoitetaan jotakin lapselle kuuluvaa ihmis - tai perusoikeutta, niillä pyritään kuitenkin turvaamaan lapsen tärkeämpi oikeus välttämättömään huolenpitoon.

Toisaalta lastensuojelulaitoksissa tehtävään työhön liittyy lapsesta ja nuoresta huolehtiminen ja tämän tukeminen, jotta lapsi tai nuori kuntoutuisi ja vahingollinen ja tuhoisa kehityskulku loppuisi. Etenkin omaohjaajan rooli lapsen tukijana ja käyttäytymisen ja ajattelutapojen muokkaajana on merkittävä.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää lastensuojelulaitosten johtajien informoimana, mitä rajoitustoimenpiteitä Espoon ja Kauniaisten alueella sijaitsevilla lastensuojelulaitoksissa on käytetty ja kuinka paljon. Tarkoituksena oli myös kuvailla, minkälaisia kokemuksia työntekijöillä on rajoitustoimenpiteiden käytöstä ja minkälaiset tilanteet ovat heidän mielestään johtaneet rajoitustoimenpiteiden käyttöön.

Opinnäytetyö oli osa eri ammattikorkeakoulujen yhteisestä lastensuojelun opinnäytetyöhanketta, jonka tavoitteena oli selvittää rajoitustoimenpiteiden käyttöä mahdollisimman laajasti Suomen lastensuojelulaitoksissa. Opinnäytetyön tekijä on opinnoissaan syventynyt lastensuojeluun ja kiinnostus perehtyä aiheeseen heräsi, kun siitä tarjottiin mahdollisuutta tehdä lopputyö.

Opinnäytetyössä yhdistyi piirteitä sekä laadullisesta että määrällisestä tutkimuksesta. Tarkoituksena oli selvittää, mitä rajoitustoimenpiteitä Espoon ja Kauniaisten alueella sijaitsevilla lastensuojelulaitoksissa on käytetty vuosina 2008 - 2011 ja minkä verran. Kahta lastensuojelulaitoksen työntekijää haastateltiin heidän kokemuksistaan rajoitustoimenpiteiden käytöstä.

2 Lastensuojelu ja sijoitetut lapset

Lastensuojelun kohteena ovat turvattomat lapset. Turvattomuuden syyt ovat johtuneet eri aikoina eri syistä. Nykyaikana puhutaan lasten pahoinvoinnista, joka ilmenee erilaisina oireiluina ja ongelmina. Yleisimmät syyt lasten ja nuorten suojelun tarpeisiin ovat olleet vanhempien mielenterveys- ja päihdeongelmat, koulunkäyntivaikeudet, lasten ja nuorten psyykkiset ongelmat tai päihteiden käyttö. Usein on kuitenkin niin, että useat tekijät vaikuttavat lapsen suojelun tarpeeseen. (Kananoja, Lähteinen & Marjamäki 2010, 161.)

Lapsen etu on lastensuojelun tärkein periaate ja yhteiskunnan tehtävänä on estää lapsen kasvun ja kehityksen vaarantuminen. Kun kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen kehitystä tai terveyttä tai jos lapsi omalla käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään, tulee lastensuojelun puuttua asiaan. (Kananoja ym. 2010, 164, 174,177.)

Lapsia ja perheitä pyritään ensisijaisesti auttamaan lastensuojelun avohuollon tukitoimin. Jos avohuollon tukitoimet osoittautuvat riittämättömiksi, mahdolliseksi toteuttaa tai asiakas kieltäytyy niistä, voidaan joutua turvautumaan huostaanottoihin, jos sen katsotaan olevan lapsen edun mukaista. Huostaanoton aikana lapsi on sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaassa. (Kananoja ym. 2010, 186.) Sijaishuolto voidaan järjestää joko perhehoitona tai laitoshoidon. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 15- 19.) Vuonna 2009 Suomessa kodin ulkopuolelle oli sijoitettuna 16 643 lasta ja nuorta. Heistä 5916 on sijoitettuna laitoshuoltoon. (Lastensuojelu 2009.)

Kananojan ym.(2009) mukaan huostaanottopäätöstä tehtäessä on mietittävä, voidaanko sijaishuollossa huolehtia paremmin lapsen hoidosta ja huolenpidosta. Pystytäänkö sijaishuollossa järjestämään rajoja ja valvontaa paremmin kuin kotona, lopettamaan lapsen vahingollinen elämäntapa tai turvata ruumiillinen koskemattomuus? (Kananoja ym. 2010, 187.)

Häkkisen (2009, 114 - 115) mielestä vaativien lasten kohdalla lastensuojelulaitos on usein turvallinen ratkaisu, sillä silloin työryhmän jäsenet saavat tukea toisiltaan eikä lapsen hoito ole vain yhden ihmisen varassa. Alun perin ensimmäisten lastenkotien perustehtävänä oli lasten perushoito ja -huolenpito sekä kotikasvatuksen korvaava kasvatus. Yhteiskunnan ja lapsien muuttumisen seurauksena näiden perustehtävien lisäksi lastenkodeille on tullut myös hoidollisia perustehtäviä. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 62.)

Sijoitetuista lapsista monet ovat joutuneet kokemaan erilaisia traumoja varhaislapsuudessaan. He eivät ole saaneet riittävästi hoivaa ja huolenpitoa osakseen ja heillä saattaa olla kipeitä erokokemuksia. Osa sijoitukseen tulevista lapsista on niin

deprivoitunut ja traumatisoitunut, että hoito edellyttää sijoituspaikalta erityisiä vaatimuksia. (Häkkinen 2000, 108.) Deprivaatiolla tarkoitetaan varhaislapsuuden välttämättömän hoivan ja huolenpidon puuttumista tai riittämättömyyttä (Huuhka 1999, 8-13).

Häkkinen (2000, 94, 105 - 108) mukaan sijoitetuilla lapsilla saattaa myös olla sopeutumisongelmia ja rikollista käyttäytymistä. Sopeutumisongelmat saattavat ilmetä levottomuutena, aggressiivisuutena tai oppimisvaikeuksina. Häkkinen (2000, 94, 105) mukaan lapsen psyykinen oireilu on usein terve reaktio vaikeaan tilanteeseen. Lapsi ilmaisee useimmiten hätänsä toiminnallisesti puhumisen sijaan (Häkkinen 2000, 94, 105.) Yhteiskunta kuitenkin odottaa normien mukaista käyttäytymistä ja lastensuojelulaitoksissa pyritään vaikuttamaan muun muassa lapsen arvoihin, asenteisiin ja ulkoiseen käyttäytymiseen. Lapsen itsetuhoinen käytös tai hänen kehitystään tai muiden ihmisten turvallisuutta vaarantava käytös vaatii välittömiä toimenpiteitä. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 67, 72.)

Tavallisen lastenkodin mahdollisuudet hoitaa hyvin vaikeaongelmaista ja paljon rajoittamista tarvitsevaa lasta ovat rajalliset. Perinteisesti koulukoteihin on sijoitettu vaikeasti oirehtivia ja autettavissa olevia nuoria. (Häkkinen 2000, 114 - 115.) Vaativalle, koulukotityyppiselle laitoshoidolle on selvästi tarvetta, sillä mielenterveysongelmista ja vaikeista käytösongelmista kärsivien lasten määrä on lisääntynyt. Myös päihdeongelmaisten nuorten hoidon tarve saattaa tulevaisuudessa lisääntyä. Koulukotityyppistä hoitoa tarvitseville asiakkaille on tyyppillistä, että heihin joudutaan soveltamaan monin tavoin lastensuojelulaissa säädettyjä rajoitustoimenpiteitä. (Lastensuojelun käsikirja. Valtion koulukodit.)

3 Euroopan ihmisoikeudet ja lasten oikeudet

3.1 Euroopan ihmisoikeudet

Jokaiselle ihmiselle kuuluu syntymästä lähtien oikeuksia, jotka ovat osa ihmisarvoa. Näitä oikeuksia kutsutaan ihmisoikeuksiksi. Ihmisoikeudet eivät voi kuulua jollekin vain osittain eikä niistä voi luopua. Ihmisoikeuksina pidetään ihmisoikeuksien julistuksessa lueteltuja oikeuksia, jotka YK hyväksyi vuonna 1948. Nämä samat oikeudet sisältyvät moniin muihin kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin. (Puro 1999, 6.)

Puro (1999,7) toteaa, että Euroopassa ihmisoikeuksien toteutumista on pyritty edistämään laatimalla eurooppalaisia ihmisoikeussopimuksia. Euroopan neuvosto on valmistellut mm. Euroopan ihmisoikeussopimuksen ja Euroopan sosiaalisen peruskirjan. Myös Euroopan unioniin on muodostunut ihmisoikeusulottuvuus. (Puro 1999,7.)

Euroopan valtiot ovat sitoutuneet sekä kansainvälisiin että eurooppalaisiin ihmisoikeussopimuksiin. Nämä Euroopan valtiot ovat sitoutuneet valtiosäännöissään esimerkiksi perustuslaeissaan turvaamaan kansalaisilleen ja alueellaan asuville ihmisille tietyt perusoikeudet, jotka vastaavat ihmisoikeussopimuksessa turvattuja oikeuksia. (Puro 1999,7.)

Perusoikeuksilla tarkoitetaan siis valtioiden perustuslaissa turvattuja oikeuksia. Ihmisoikeudet puolestaan viittaavat kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa turvattuihin oikeuksiin. Kansallisten perusoikeuksien "päälle" on rakentunut kansainvälinen ihmisoikeusjärjestelmä, jossa on eurooppalainen ja maanlaajuinen taso. (Puro 1999, 7.)

Puro (1999, 12 - 15) kirjoittaa, että Euroopan ihmisoikeussopimus on yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi. Tämä sopimus allekirjoitettiin Roomassa vuonna 1950 ja se astui voimaan 1953. Euroopan neuvostoon kuuluvat jäsenmaat sitoutuvat takaamaan jokaiselle lainkäyttövaltaansa kuuluvalla ihmiselle sopimuksessa mainitut oikeudet ja vapaudet. (Puro, 1999, 12- 15.)

Maissa, joissa Euroopan ihmisoikeussopimus on voimassa, on se osana maan lainsäädäntöä. Tämän seurauksena näiden maiden tuomioistuimet ja viranomaiset ovat velvollisia ottamaan toiminnassaan huomioon ihmisoikeussopimuksen. (Puro 1999, 32; Pellonpää 2000, 57.)

Suomessa Euroopan ihmisoikeussopimus on saatettu voimaan lailla eli se on voimassa samalla tavalla kuin muutkin Suomen lait. Vuonna 1995 Suomen perusoikeussäännöksiä uudistettiin niin, että ne vastaavat sisällöltään paremmin tärkeimpiä kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia. (Puro 1999, 32.) Pellonpää (2000, 19) huomauttaa, että valtio vastaa kaikkien viranomaistensa ja muiden julkista valtaa käyttävien elinten teoista ja laiminlyönnistä.

Ihmisoikeudet jaetaan kansalais- ja poliittisiin oikeuksiin sekä taloudellisiin, sosiaalisiin ja sivistyksellisiin oikeuksiin. Kansalais- ja poliittisia oikeuksia kutsutaan myös vapausoikeuksiksi ja niillä tarkoitetaan jokaiselle yksilölle yhteiskunnan jäsenenä kuuluvia vapauksia ja oikeuksia. Niiden tarkoituksena on turvata yksilöiden henkilökohtainen vapaus sekä oikeus osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan. Ihmisoikeudet joko luovat yksilöille oikeuksia tai asettavat valtiolle toimintavelvollisuuksia suhteessa valtion kansalaisiin. (Puro 1999,6; Kansanvalta: Ihmisoikeudet.)

Pellonpää (2000, 14) mainitsee, että Euroopan ihmisoikeussopimukseen kuuluvia kansalais- ja poliittisia oikeuksia ovat muun muassa henkilökohtaisen vapauden suoja, liikkumisvapaus, omaisuuden suoja, yksityiselämän ja perheen suoja, ajatuksen- ja

sananvapaus. Sopimuksen mukaisia oikeuksia saa rajoittaa vain ihmisoikeussopimuksessa mainituissa tarkoituksissa (Pellonpää 2000, 476 - 477.)

Henkilökohtaiseen vapauteen ja turvallisuuteen, liikkumisvapauteen, yksityiselämään, kirjeenvaihtoon, sananvapauteen ja omaisuuden suojaan liittyvät oikeudet sisältyvät Suomen lakiin perusoikeuksina. Eli Suomen perustuslaissa turvatut perusoikeudet vastaavat sisällöllisesti Suomea velvoittavia ihmisoikeussopimuksissa turvattuja oikeuksia. Erona Euroopan ihmisoikeuksissa mainittuihin kansalais- ja poliittisiin oikeuksiin, Suomen perusoikeuksissa on mainittu myös oikeus henkilökohtaiseen koskemattomuuteen, joka antaa turvaa muun muassa pakolla tehtäviä lääkärintarkastuksia vastaan. Sen sijaan Euroopan ihmisoikeussopimuksessa puhutaan kidutuksen, epäinhimillisen ja halventavan kohtelun kiellosta. (Kansanvalta: Perusoikeudet Suomessa; Pellonpää, 2000, 214 - 230.)

Oikeus vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen kuuluu kaikille. Pellonpään (2000, 236 - 237) mukaan vapaudella tarkoitetaan suojaa vapaudenriistoa vastaan. Henkilökohtaisen turvallisuuden katsotaan antavan turvaa mielivaltaista vapauteen puuttumista vastaan. Vapaudenriistoa katsotaan olevan mm. tahdonvastainen määrääminen suljettuun laitokseen, vaikka henkilö saisi liikkua vapaasti laitoksen alueella ja tiloissa. Alaikäiseltä voidaan riistää hänen vapautensa hänen kasvatuksensa valvomiseksi. (Pellonpää 2000, 236 - 259.)

Pellonpään (2000, 240- 259) mukaan vapaudenriisto on sallittua myös huumeidenkäytön tai heikon mielenterveyden vuoksi. Mielenterveyden vuoksi tehtävä vapaudenriisto edellyttää kuitenkin luotettavaa lääketieteellistä näyttöä ja mielenterveydellisen ongelman tulee olla luonteeltaan ja asteltaan pakkohoidon kriteerit täyttävä. Mielenterveyden ongelman takia tehtävä vapaudenriisto on toimeenpantava sitä tarkoitusta varten sopivassa laitoksessa ja se saa olla kestoltaan niin pitkä kuin henkilön tila jatkuu. (Pellonpää 2000,240- 259.)

Kidutus sekä rankaiseminen epäinhimillisellä ja halventavalla tavalla on kiellettyä. Epäinhimillisellä kohtelulla tarkoitetaan vakavaa henkistä tai fyysistä kärsimystä, joka on tahallisesti aiheutettua ja tilanteeseen nähden epäoikeutettua. (Pellonpää 2000,214.)

Pellonpää (2000, 381 - 382) mainitsee, että jokaiselle kuuluu oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiinsa sekä kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta. Tällä pyritään suojaamaan yksilöä etupäässä viranomaisten taholta tulevaa puuttumista vastaan. Perhe-elämän suojaan liittyy muun muassa kysymykset lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Kirjeenvaihtoon liittyvä oikeus koskee myös kommunikointia puhelimitse. (Pellonpää 2000, 390, 404.)

Sananvapaus kuuluu jokaiselle. Sananvapauteen sisältyy oikeus mielipiteeseen sekä oikeus ilmaista tai vastaanottaa mielipiteitä tai tietoja suullisesti, kirjallisesti tai sähköisesti. (Pellonpää 2000, 412- 413.)

Pellonpää (2000) kirjoittaa, että oikeuteen nauttia yksityis- ja perhe-elämään kohdistuvaa kunnioitusta sekä sananvapauteen viranomaiset voivat puuttua vain laissa säädetyin edellytyksin. Edellytysten täytyy olla välttämättömiä esimerkiksi rikollisuuden estämiseksi, terveyden suojaamiseksi tai muiden henkilöiden oikeuksien turvaamiseksi (Pellonpää 2000.)

Jokaisella on oikeus nauttia rauhassa omaisuudestaan eikä keneltäkään saada riistää hänen omaisuuttaan. Henkilöltä voidaan kuitenkin ottaa hänen omaisuutensa julkisen edun nimissä tai lain ja kansainvälisen oikeuden yleisten periaatteiden mukaisesti. Valtio voi myös takavarikoida omaisuutta väliaikaisesti. (Pellonpää 2000, 479 - 493.)

Pellonpään (2000, 503) mukaan laillisesti valtion alueella oleskelevalla on oikeus liikkua alueella vapaasti. Tätä oikeutta saa rajoittaa vain laissa mainituin edellytyksin, jos sen katsotaan olevan välttämätöntä muun muassa rikosten ehkäisemiseksi, terveyden suojaamiseksi tai muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien suojelemiseksi. Liikkumisvapauden rajoittaminen on lievempi toimenpide kuin vapaudenriisto. (Pellonpää 2000, 503.)

Pellonpää (2000) toteaa, että ihmisoikeussopimuksessa on ilmaistu turvattu oikeus sekä perusteet ja edellytykset, joiden perusteella oikeutta voidaan rajoittaa. Rajoituksilla pitää olla perustansa valtiosisäisessä oikeudessa, laissa tai asetuksessa. Valtiosisäisen oikeuden täytyy suojata viranomaisten mielivaltaiselta puuttumiselta. (Pellonpää 2000, 194- 197.)

Suomen perusoikeudet on laadittu ihmisoikeussopimuksia vastaaviksi ja myös niitä voidaan rajoittaa. Rajoitukset eivät kuitenkaan saa olla Suomea sitovien ihmisoikeusvelvoitteiden vastaisia. Perusoikeuksien rajoitusten tulee perustua lakiin ja niiden pitää olla muun muassa olla tarkasti ja täsmällisesti määriteltyjä. Rajoitusten pitää myös olla oikeasuhtaisia ja välttämättömiä hyväksyttävän tarkoituksen saavuttamiseksi sekä painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatimia. (Kansanvalta:perusoikeudet Suomessa.) Näitä voivat olla esimerkiksi epäjärjestyksen ja rikollisuuden estäminen tai terveyden ja moraalin suojaaminen (Pellonpää 2000, 200- 201.)

3.2 Lastenoikeudet

Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimus hyväksyttiin vuonna 1989, ja Suomi liittyi siihen vuonna 1991. Lapsen oikeuksien yleissopimuksen koskee jokaista alle

18—vuotiasta lasta ja sen tavoitteena on turvata lapsen erityisiä tarpeita ja etuja. (Lapsiasiavaltuutettu 2012.)

Lapsen oikeuksien yleissopimus velvoittaa Suomessa valtiota, kuntia sekä aikuisia. Kaikissa lasta koskevissa toimenpiteissä ja päätöksissä viranomaisten tulee arvioida niiden vaikutuksia lapseen sekä otettava ensimmäisenä huomioon lapsen etu. Lapsella on oikeus ilmaista mielipiteensä itseään koskevissa asioissa ja se on otettava huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. (Lapsiasiavaltuutettu 2012.)

Ensisijainen vastuu lapsen huolenpidosta ja kasvatuksesta on lapsen vanhemmilla ja huoltajilla. Heillä on oikeus saada tukea, ohjausta sekä neuvontaa lapsen huolenpitoon ja kasvatukseen. Jos lapsi ei voi elää perheensä kanssa, on hänellä oikeus saada erityistä suojelua ja tukea. Vanhemmistaan erossa asuvalla lapsella on kuitenkin oikeus tavata vanhempiaan ja pitää heihin yhteyttä. Tapaaminen voidaan kuitenkin estää, jos sen katsotaan olevan lapsen edun vastaista. (Lapsiasiavaltuutettu 2012.)

Lapsen oikeuksien mukaan lapselle on oikeus yksityisyyteen sekä oikeus elää mahdollisimman terveenä ja saada tarvitsemansa terveyden- ja sairaudenhoito. Lisäksi lasta on suojeltava muun muassa huumeilta, huumekaupalta, kaikelta väkivallalta ja hänen hyvinvointiaan uhkaavalla hyväksikäytöltä. Lasta ei saa myöskään kiduttaa tai rangaista julmalla tai halventavalla tavalla. (Lapsiasiavaltuutettu 2012.)

4 Lastensuojelulain mukaiset rajoitustoimenpiteet

4.1 Rajoitustoimenpiteistä yleisesti

Vuonna 2008 voimaan tuli uusi lastensuojelulaki (417/2007), jota täsmennettiin vielä 2010 voimaan tulleilla muutoksilla. Lastensuojelulain uudistuksessa täsmennettiin ja muutettiin vuonna 1984 voimaan tullutta lastensuojelulakia rajoitustoimenpiteiden kohdalla niin, että ne vastaavat paremmin nykyisiä voimassa olevia perus- ja ihmisoikeuksia. (Saastamoinen 2010, 150- 154.)

Saastamoinen (2010) mainitsee, että lastensuojelulaissa mainitut rajoitustoimenpiteet rajoittavat joitakin lapsen perus- ja ihmisoikeuksia. Näiden rajoitustoimenpiteiden tavoitteena on kuitenkin turvata lapsen vahvempi perusoikeus ihmisarvoisen elämän edellyttämään välttämättömään huolenpitoon. Rajoitustoimenpiteitä käytettäessä on aina mietittävä onko se välttämätöntä jonkin tietyn päämäärän saavuttamiseksi. (Saastamoinen 2010, 152.) Kuten ihmisoikeussopimuksessa edellytetäänkin, on Suomen lakiin säädetty tarkoin perusteet ja edellytykset, jolloin niitä voidaan käyttää.

Saastamoinen (2010) huomauttaa, että muutoksilla oli tarkoitus myös parantaa lapsen ja työntekijöiden oikeusturvaa ja helpottaa vetämään rajaa normaaliin kasvatukseen kuuluvien rajojen ja lastensuojelulaissa säädettyjen rajoitusten välille.

Rajoitustoimenpiteissä ei siis ole kyse kotikasvatukseen verrattavista säännöistä ja ohjeista, kuten kotiintulo- ja nukkumaanmenoajoista, sillä niiden tarkoituksena on opettaa lasta noudattamaan sääntöjä ja tapoja, sekä kasvattaa vastuullisuuteen (Saastamoinen 2010, 150-154.)

Rajoitustoimenpiteiden tarkoituksena on varmistaa huostaanoton tarkoituksen toteuttaminen, suojella lasta, toista henkilöä tai omaisuutta. Lisäksi niiden käyttöä säännellään laissa täsmällisesti ja tarkkarajaisesti. Niitä voidaan käyttää vain, jos niiden edellytykset täyttyvät ja jokainen toimenpide on harkittava tapauskohtaisesti. (Saastamoinen 2010, 150-154.)

Lastensuojelulain (417/2007) mukaan sijaishuollossa olevaan lapseen on mahdollista kohdistaa lastensuojelulain mukaisia rajoituksia ja rajoitustoimenpiteitä. Rajoitustoimenpiteitä voidaan kuitenkin soveltaa vain, jos lapsi on sijoitettu huostaanottopäätöksellä, kiireellisen sijoituksen päätöksellä tai hallinto-oikeuden väliaikaisella määräyksellä laitoshuoltoon. Niitä ei ole siis mahdollista soveltaa avohuollon tukitoimin sijoitettuun lapseen, sillä avohuollon tukitoimena sijoittaminen perustuu 12 vuotta täyttäneen lapsen ja tämän huoltajien suostumukseen eli sijoitus perustuu vapaaehtoisuuteen. (Saastamoinen 2010, 149-157; Lastensuojelulaki (417/2007).)

Taskinen (2007) huomauttaa, että rajoitustoimenpiteitä ei voida käyttää laitoksessa vieraileviin ihmisiin vaan ainoastaan sinne sijoitettuihin lapsiin. Pääsääntöisesti rajoitustoimenpiteitä on mahdollista kohdistaa vain lastensuojelulaitokseen sijoitettuun lapseen, mutta yhteydenpidon rajoittamista voidaan soveltaa myös muulla tavalla järjestettyyn sijaishuoltoon, kuten perhehoitoon (Taskinen 2007.)

Rajoitustoimenpiteitä voidaan käyttää kunnan ja valtion lastensuojelulaitoksissa sekä yksityisissä lastensuojelulaitoksissa. Niitä voidaan siis soveltaa lastenkodeissa, nuorisokodeissa, koulukodeissa ja muissa näihin rinnastettavissa lastensuojelulaitoksissa sekä laitosluvalla toimivissa ammatillisissa perhekodeissa. (Saastamoinen 2010, 158; Taskinen 2007; Lastensuojelulaki (417/2007).)

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen mukaan koulukoti on lastensuojelulaitos, joka vastaa sinne sijoitetun lapsen hoidosta ja kasvatuksesta. Koulukodit ovat erikoistuneet vaativien lasten ja nuorten hoitoon ja siellä järjestetään yleensä myös peruskouluopetusta ja ammatillista koulutusta (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.) Lastenkodeissa asuu huostaanotettuja lapsia ja nuoria. Nuorisokoteihin sijoitetaan nimensä mukaisesti vain nuoria. Vastaanottokotien tehtävänä on selvittää ja arvioida lapsen ja hänen perheensä tilannetta ja sijoitukset sinne ovat lyhytaikaisia (Lastensuojelun käsikirja. Vastaanottokoti.)

Lastensuojelulain (417/2007) mukaisia rajoitustoimenpiteitä ovat yhteydenpidon rajoittaminen, lapsen olinpaikan ilmoittamatta jättäminen, aineiden ja esineiden haltuunotto, henkilöntarkastus ja henkilönkatsastus, omaisuuden ja tilojen tarkistaminen, lähetyksen tarkastaminen ja luovuttamatta jättäminen, kiinnipitäminen, eristäminen ja erityinen huolenpito.

Saastamoinen (2008) huomauttaa, että rajoitustoimenpiteillä rajoitetaan jotakin lapsen perusoikeutta, mutta niiden keskeisenä tavoitteena on kuitenkin turvata lapsen vahvempi perusoikeus eli oikeus ihmisarvoisen elämän edellyttämään välttämättömään huolenpitoon. Tästä syystä rajoitustoimenpiteitä käytettäessä on aina punnittava sen välttämättömyyttä tavoitellun päämäärän saavuttamiseksi. Jotta niiden käyttöön ei tarvitsisi turvautua kovin usein, tulisi pyrkiä siihen, että asiat ratkaistaisiin ensisijaisesti muilla sosiaalityön keinoilla. (Saastamoinen 2008, 143 - 144.)

Luvussa 4.2 kerrotaan eri rajoitustoimenpiteistä pääpiirteittäin. Tarkempia tietoja eri rajoitustoimenpiteistä, ja niiden käytöstä löytyy liitteestä 9.

4.2 Rajoitustoimenpiteet

Yhteydenpidon rajoittaminen ja lapsen olinpaikan ilmoittamatta jättäminen

Lastensuojelulain (417/2007) mukaan sijaishuollon aikaisesta yhteydenpidosta lapsen ja tämän läheisten henkilöiden välillä sovitaan ensisijaisesti lapsen asiakassuunnitelmassa. Lapsen oikeutta pitää yhteyttä vanhempiinsa tai muihin hänelle tärkeisiin henkilöihin voidaan rajoittaa muun muassa, jos yhteydenpidon katsotaan vaarantavan lapsen sijaishuollon tarkoituksen toteuttamisen tai jos yhteydenpidosta on vaaraa esimerkiksi lapsen terveydelle tai turvallisuudelle. Lapsen olinpaikka voidaan jättää ilmoittamatta vanhemmille tai huoltajille samoista syistä, mutta tällöin edellytetään vakavaa uhkaa. (Taskinen 2007.)

Myös lapsen lähettämä tai hänelle osoitettu kirje tai muu lähetys voidaan lukea, tarkastaa tai pidättää. Sijaishuoltopaikalla on myös mahdollisuus ottaa haltuun tai rajoittaa lapsella olevien yhteydenpitovälineiden käyttöä rajoituksen aikana, jos lapsi ylläpitää sellaisia ihmissuhteita niiden avulla, jotka eivät ole hänen etunsa mukaisia. Lapsen oikeutta olla yhteydessä viranomaisiin ei saa rajoittaa. (Saastamoinen 2010, 186- 187, 201.)

Saastamoinen (2010) toteaa, että yhteydenpidon rajoittamisella ja olinpaikan ilmoittamatta jättämisellä rajoitetaan lapsen oikeutta nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä sekä kirjeenvaihtoon kohdistuvaa kunnioitusta. (ks. liite 9)

Aineiden ja esineiden haltuunotto

Taskinen (2007) toteaa, että laitoksen pitää ottaa lapselta pois turvallisuutta vaarantavat aineet ja esineet. Haltuunotettavat aineet ja esineet voivat olla joko käyttötarkoituksen tai ominaisuuden perusteella turvallisuutta vaarantavia, joilla lapsi voi vahingoittaa joko itseään tai muita. Tällaisia voivat olla esimerkiksi päihdyttävät aineet tai teräaseet. Laitos voi myös takavarikoida aineet ja esineet, jotka haittaavat vakavalla tavalla sijaishuollon järjestämistä tai laitoksen yleistä järjestystä. (Taskinen 2007; Saastamoinen 2010, 210 - 211, 217.) Aineiden ja esineiden haltuunotolla rajoitetaan lapsen oikeutta omaisuuden suojaan. (ks. liite 9)

Henkilöntarkastus ja henkilönkatsastus

Lastensuojelulain (417/ 2007) mukaan lapselle voidaan tehdä henkilöntarkastus, jos on syytä epäillä, että hänellä on hallussaan turvallisuutta tai terveyttä vaarantavia aineita tai esineitä. Taskinen (2007) selostaa, että tällöin voidaan tutkia, mitä lapsella on vaatteissaan tai vaatteiden ja ihon väliin kätkeytyneenä. Jos lapsella on mukanaan laukku tai kassi myös se voidaan tarkastaa. Jos laukku tai kassi on lapsen huoneessa, siihen sovelletaan omaisuuden tarkastamista koskevaa rajoitustoimenpidettä. (Taskinen 2007.) Henkilöntarkastuksella puututaan lapsen fyysiseen koskemattomuuteen ja siihen liittyvällä vaatteiden tutkimisella lapsen omaisuuden suojaan sekä yksityisyyteen.

Taskisen (2007) mukaan henkilönkatsastus voidaan tehdä silloin, jos epäillään, että lapsi on käyttänyt päihdyttäviä aineita. Henkilönkatsastus voidaan toteuttaa esimerkiksi puhalluskokeella tai virtsanäytteellä (Saastamoinen 2010.)

Ihmisoikeussopimuksessa puhutaan kidutuksen kiellosta, mutta henkilöntarkastuksella rajoitetaan myös lapsen oikeutta henkilökohtaiseen fyysiseen koskemattomuuteen. Saastamoisen (2010, 229- 235) mukaan henkilönkatsastuksen pyrkimyksenä on kuitenkin selvittää lapsen mahdollista päihteiden käyttöä ja sen varhaista tunnistamista. Eli sen tavoitteena on siten aina lapsen suojeleminen ja auttaminen, jotta hänelle voidaan antaa tarkoituksenmukainen ja oikea-aikainen hoito. (Saastamoinen 2010, 229- 235.) (ks. liite 8)

Omaisuuden tai tilojen tarkastaminen

Taskisen (2007) mukaan lapsen käytössä olevat lastensuojelulaitoksen tilat ja lapsen hallussa oleva omaisuus voidaan tarkastaa, jos epäillään, että lapselle on turvallisuutta tai terveyttä vaarantavia aineita tai esineitä. Tarvittaessa kyseiset aineet voidaan ottaa laitoksen haltuun. Omaisuuden ja tilojen tarkastamisella puututaan lapsen yksityisyyteen. Saastamoinen (2010, 239 - 243) toteaa, että päihteiden käyttöä ja niiden kuljettamista laitokseen on hoidollisista ja turvallisuussyistä valvottava ja omaisuuden ja tilojen

tarkastaminen helpottaa tätä valvonta. Omaisuuden ja tilojen tarkastaminen voidaan tehdä myös tilanteessa, jossa on tarpeen selvittää lapsen olinpaikka. Tarkastamalla lapsen omaisuus ja tilat voidaan löytää tietoa, jonka perusteella on mahdollista päätellä lapsen olinpaikka. (Saastamoinen 2010, 239 - 243.)

Lähetysten tarkastaminen ja luovuttamatta jättäminen

Lastensuojelulaissa (417/2007) mainitaan, että lapselle osoitettu viesti tai muu lähetys voidaan tarkastaa ja jättää myös luovuttamatta, jos epäillään, että se sisältää turvallisuutta tai terveyttä vaarantavia aineita tai esineitä. Lähetysten sisältämää viestiä ei kuitenkaan saa lukea (Saastamoinen 2010, 245- 246.)

Lapselle osoitettu lähetys voidaan jättää osittain tai kokonaan toimittamatta lapselle, jos arvioidaan, että lähetysten sisältö esimerkiksi vaarantaa lapsen tai jonkun toisen henkilön turvallisuutta tai terveyttä. (Saastamoinen 2010, 249- 251.)(ks. liite 9)

Saastamoinen (2008, 232) toteaa, että lähetysten tarkastamisella ja luovuttamatta jättämisellä puututaan lapsen ihmisoikeutena turvattuun oikeuteen nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta sekä perusoikeutena turvattuun oikeuteen luottamuksellisen viestin suojasta.

Kiinnipitäminen

Lastensuojelulain (417/2007) mukaan kiinnipitoa voidaan käyttää, jos lapsi käyttäytyy sekavasti tai uhkaavasti ja on todennäköistä, että hän vahingoittaisi itseään tai muita käytöksellään.

Kiinnipitämisen luonteen pitää olla hoidollista ja huollollista, eikä siinä saa käyttää mitään välineitä. Lasta on pyrittävä ensisijaisesti rauhoittamaan muilla keinoilla esimerkiksi puhumalla. Kiinnipitämistä voidaan käyttää ainoastaan silloin, jos lasta ei saada millään muulla tavalla rauhoitetuksi. Kiinnipito pitää lopettaa heti, kun se ei enää ole välttämätöntä.(Saastamoinen 2010,253- 254.)

Saastamoinen (2010, 256) toteaa, että kiinnipitämisellä puututaan lapsen henkilökohtaiseen fyysiseen koskemattomuuteen. Ihmisoikeussopimuksessa puhutaan kidutuksen kiellosta, joten kiinnipitotilanteissa on huolehdittava siitä, että lapsen rauhoittamisessa ei käytetä liiallisia voimakeinoja.

Liikkumisvapauden rajoittaminen ja eristäminen

Lastensuojelulain (417 / 2007) mukaan lapsen liikkumisvapautta voidaan rajoittaa, jos sen katsotaan olevan lapsen edun mukaista ja hänen huollon kannaltaan välttämätöntä. Lisäksi liikkumisvapauden rajoituksen edellytyksenä on, että lapsi on joutunut sijaishuoltoon vaarantamalla terveyttään tai kehitystään tai käyttäytynyt laitoksessa ollessaan näin.

Saastamoinen (2010, 259 - 260) kirjoittaa, että liikkumisvapautta voidaan rajoittaa myös silloin, jos sen katsotaan olevan tarpeellista lapsen suojelemiseksi häntä itseään vakavasti vahingoittavalta käyttäytymiseltä esimerkiksi tilanteessa, jossa lapsi karkailee jatkuvasti. Liikkumisvapauden rajoitusta ei saa kuitenkaan käyttää rangaistustarkoituksessa (Saastamoinen 2010, 259 - 261.)

Lastensuojelulaissa todetaan, että lapsi voidaan eristää laitoksen muista lapsista, jos hän käyttäytyy siten, että hän on vaaraksi itselleen tai muille. Eristämistä voidaan käyttää myös tilanteessa, jossa se on lapsen hengen, terveyden tai turvallisuuden kannalta välttämätöntä esimerkiksi, jos lapsi käyttäytyy itsetuhoisesti tai aggressiivisesti muita lapsia kohtaan. Eristämisen tarkoituksena on siis suojella lasta omalta itseltään tai laitoksessa olevia muita ihmisiä. (Taskinen 2007.)

Eristämisellä puututaan syvästi lapsen oikeuksiin ja henkilökohtaiseen vapauteen, joten edellä mainittuihin tilanteisiin tulee ensisijaisesti puuttua muilla lievemmillä keinoilla ja eristämistä saa käyttää vain äärimmäisissä tilanteissa. Eristämistä ei myöskään saa käyttää kurinpitomenetelmänä. (Saastamoinen 2010, 266 - 268.)

Erityinen huolenpito

Saastamoinen selostaa, että erityinen huolenpito on lastensuojelulaitoksissa järjestettävää erityistä ja moniammatillista huolenpitoa, jolla pyritään lapsen kohdennettuun hoitamiseen. Sitä voidaan järjestää poikkeuksellisen voimakkaasti oireilevalle 12 vuotta täyttäneelle lapselle esimerkiksi tilanteissa, jossa pyritään katkaisemaan lapsen vakava päihde- tai rikoskierte. Sitä voidaan käyttää myös tilanteissa, joissa lapsi vaarantaa vakavasti henkeään, terveyttään tai kehitystään omalla käyttäytymisellään. Erityisellä huolenpidolla rajoitetaan lapsen oikeutta henkilökohtaiseen vapauteen ja siihen voi liittyä myös liikkumisvapauden rajoittamista, joten edellä mainittuihin tilanteisiin tulee puuttua ensisijaisesti muilla lievemmillä palvelu- ja puuttumiskeinoilla. (Saastamoinen 2010, 276-280.)

Erityistä huolenpitoa voidaan toteuttaa vain sellaisissa lastensuojelulaitoksissa, joissa on siihen asianmukaiset tilat sekä riittävää kasvatuksellista, psykologista, lääketieteellistä sekä sosiaalityön asiantuntemusta. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Saastamoisen (2010, 277) mukaan eräänä erityisen huolenpidon tarkoituksena on luoda lapselle vahva ja luottamuksellinen suhde aikuiseen, jotta lapsi voi sitoutua paremmin hänelle järjestettyyn jatkohoitoon. Pyrkimyksenä ei ole ensisijaisesti lapsen oikeuksien rajoittaminen vaan sillä pyritään turvaamaan lapsen oikeus välttämättömään huolenpitoon. (Saastamoinen 2010, 277). Tervonen-Arnkilin (1999, 39) mukaan nuori hyötyy tiukoista ja turvallisista ulkoisista rajoista ja rakenteista, sillä nuoren sisäinen maailma voi olla välillä niin kaottista ja hallitsematonta.

4.3 Päätöksentekijät ja toteuttajat

Lastensuojelulain (417/2007) mukaan laitoksen johtaja tai hänen määräämänsä laitoksen hoito- tai kasvatushenkilökuntaan kuuluva voi tehdä päätöksen ja toteuttaa aineiden ja esineiden haltuunoton, henkilöntarkastuksen, henkilönkatsastuksen, omaisuuden ja tilojen tarkastamisen, lähetysten ja viestien tarkastamisen, enintään 7 vuorokautta kestävästä liikkumisvapauden rajoittamisesta sekä eristämisen. Laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva voi myös toteuttaa kiinnityksen, mutta siitä ei tehdä päätöstä. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Lastensuojelulaitoksen johtaja voi tehdä päätöksen lyhytaikaisesta yhteydenpidon rajoittamisesta. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tekee kuitenkin päätöksen pidemmästä yhteydenpidon rajoittamisesta. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tekee myös päätöksen lähetysten tai viestien luovuttamatta tai toimittamatta jättämisestä sekä 8-30 vuorokautta kestävästä liikkumisvapauden rajoittamisesta. Erityisen huolenpidon osalta päätöksen tekee aina sosiaalihuollon johtava viranhaltija. (Saastamoinen 2010.)

Saastamoinen (2010) painottaa, että pääsääntöisesti henkilöntarkastuksessa, henkilönkatsastuksessa, omaisuuden ja tilojen tarkastuksessa sekä lähetysten tarkastamisessa tulee olla läsnä kaksi laitoksen hoito- tai kasvatushenkilökuntaan kuuluvaa henkilöä. Myös lapsen tulee olla paikalla, kun omaisuutta ja tiloja tarkastetaan tai jos lapsen saama lähetys tarkastetaan. Lisäksi henkilöntarkastuksen ja henkilönkatsastuksen toteuttajien tulisi mielellään olla lapsen kanssa samaa sukupuolta. (Saastamoinen 2010.)

5 Tuki ja kontrolli

Kirsi Juhila (2006, 89) tuo esille, että sosiaalityöhön liittyy tuen ja kontrollin aineksia ja sosiaalialan työntekijöillä on asemansa puolesta tiettyjä hyvinvointivaltioita tehtäviä ja tavoitteita sekä niiden toteuttamiseen tarvittavia resursseja. Valtiolliset järjestelmät perustuvat usein lakeihin, kuten lastensuojelulaki, ja työntekijät ovat sitoutuneita noudattamaan lakia. Lait kohdistuvat sellaisiin ryhmiin, jotka luokitellaan syrjäytyneisiin tai syrjäytymisuhan alla oleviin, kuten suojelun tarpeessa olevat lapset. Laki antaa työntekijöille valtaa puuttua ihmisten asioihin ja tähän valtaan liittyy kontrollin

mahdollisuus. Tällöin työntekijällä on mahdollisuus käyttää lakeihin perustuvia tahdonvastaisia toimenpiteitä ja sanktioita, jos asiakkaan tilanne ei muutu toivottuun suuntaan. (Juhila 2006, 89.)

Lastensuojelulaki määrittää lastensuojelulaitosten ja työntekijöiden toimintaa ja työntekijät lastensuojelulaitoksissa ovat sitoutuneet noudattamaan kyseistä lakia. Rajoitustoimenpiteet sisältyvät lastensuojelulakiin, joten työntekijöillä lastensuojelulaitoksissa on lakiin perustuva mahdollisuus käyttää kontrollia suhteessa lapsiin ja nuoriin kyseisten rajoitustoimenpiteiden muodossa.

Kananoja ym. (2010, 132, 162) toteavat, että kontrolli voidaan ymmärtää, perustella ja toteuttaa eri tavoin ja etenkin lastensuojelussa kontrolli on selkeästi mukana työskentelyssä. Lastensuojelussa ja rajoitustoimenpiteiden käytössä kontrolli perustellaan usein lapsen edulla, lapsen tai muiden suojelemisella.

Lastensuojelussa tehtävässä asiakastyössä puututaan ihmisen yksityisyyteen ja lasta voidaan joutua suojelemaan omilta vanhemmiltaan, omalta itseltään tai estää tätä vahingoittamasta muita. Tällöin on välttämätöntä asettaa rajoja. (Kananoja ym. 2010, 132, 162.) Rajoitustoimenpiteillä voidaan asettaa näitä rajoja. Vaikka silloin rajoitetaan lapselle tai nuorelle kuuluvia ihmis- ja perusoikeuksia, niiden käytön tarkoituksena on kuitenkin turvata lapselle vielä tärkeämpi oikeus eli oikeus ihmisarvoisen elämän edellyttämään välttämättömään huolenpitoon.

Kananojan ym. (2010, 175) mukaan lastensuojelutyössä työntekijä on kaksoisroolissa. Toisaalta hän antaa sekä tukea että voimavaroja ja toisaalta hän arvioi lapsen etua, mikä puolestaan edellyttää kontrolloivaa toimintaa. Tämä saattaa aiheuttaa ristiriitatilanteita. Lapsen etua arvioitaessa on huomioitava, miten eri toimenpidevaihtoehdot ja ratkaisut turvaavat lapselle muun muassa tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteen. (Kananoja ym. 2010 132, 162- 164, 175.) Rajoitustoimenpiteiden käytön tarkoituksena on juuri taata näitä asioita lapselle.

Kirsi Juhila jakaa sosiaalityön asiakkaiden ja työntekijöiden väliset suhteet neljään erilaiseen, jotka ovat liittämis- ja kontrollisuhde, kumppanuussuhde, vuorovaikutukseen rakentuva suhde sekä huolenpitosuhde. Näissä suhteissa työntekijälle rakentuu erilaisia yhteiskunnallisia tehtäviä. (Juhila 2006, 13). Opinnäytetyössä tarkastellaan kahta näistä suhteista, jotka ovat liittämis- ja kontrollisuhde sekä huolenpitosuhde. Opinnäytetyössä Juhilan liittämis- ja kontrollisuhde käsitetään sosiaalityöhön liittyväksi kontrolliksi ja huolenpitosuhde sosiaalityön asiakasta tukeväksi tehtäväksi.

5.1 Liittämis- ja kontrollisuhte

Juhila (2006) kuvailee, että syrjäytyminen on prosessi, jossa yksilöä ja yhteiskuntaa yhdistävät sidokset heikkenevät. Liittämis- ja kontrollisuhteessa sosiaalityön tehtävänä on syrjäytymisen vastainen toiminta, syrjäytymisprosessien katkaiseminen ja syrjäytyneiden liittäminen takaisin yhteiskunnan valtakulttuuriin. Tässä suhteessa asiakas asettuu liittämis- ja kontrollitoimenpiteiden kohteeksi. (Juhila 2006, 13, 45, 51 - 52.)

Järvinen ja Jahnukainen (2001) ovat määritelleet viisi syrjäytymisen tasoa. Ensimmäisellä tasolla on ongelmia koulussa ja/tai kotona. Seuraavaksi tulevat epäonnistumiset koulussa ja koulun keskeyttäminen. Kolmannella tasolla aiempi kehityskulku johtaa heikkoon työmarkkina-asemaan ja vähitellen edetään neljänteen tasoon, jossa ilmenee taloudellisia ongelmia ja riippuvuutta hyvinvointivaltiosta. Viidennellä tasolla tulevat elämänhallinnan ongelmat eli päihde- ja mielenterveysongelmat sekä rikollisuus. (Järvinen & Jahnukainen 2001.)

Juhila (2006) selostaa, että syrjäytymisen vastaisen toiminnan tavoitteena on asiakkaan normaali osallistuminen ja yhteiskuntaan kuuluminen. Tämä tavoite pyritään saavuttamaan ensisijaisesti välineillä, jotka eivät edellytä yhteiskunnan tukea tai puuttumista. Toisena tulevat universaalit julkiset palvelut, jotka ovat kaikille kansalaisille suunnattuja tukitoimenpiteitä. Kolmantena ovat välineet, jotka ovat kohdennettu erityisen vaikeassa syrjäytymiskiarteessä oleville kansalaisille. Syrjäytymisen uhan alla olevat ryhmät esimerkiksi epävakaisissa oloissa elävät lapset, tarvitsevat kohdennettuja toimenpiteitä, sillä heidän riskinsä syrjäytyä on suurempi kuin riskiryhmiin kuulumattomien kansalaisten (Juhila 2006, 52 - 56.)

Yhteisössä sosiaalisen kontrollin avulla ylläpidetään normeja pakotteiden avulla (Allardt & Littunen 1964, 261.) Juhilan (2006) mukaan valtaa omaavilla on mahdollisuus asettaa toisten toiminnalle järjestystä tuottavia sääntöjä ja rajoituksia ja ne yksilöt, joita ei ole onnistuttu liittämään takaisin yhteiskuntaan saavat osakseen tiukkenevaa kontrollia. Rajoja voidaan asettaa ja vahvistaa joko symbolisesti tai konkreettisesti sulkemalla syrjäytyneet kontrolloitaviin paikkoihin. (Juhila 2006, 13, 51 -52, 78 - 80.)

Laitoshoidossa hoidettavilla lapsilla saattaa olla hyvin vaikeita taustoja ja siitä johtuen heillä saattaa olla monenlaisia ongelmia, kuten koulun käynnin vaikeuksia, päihdeongelmia tai rikollisuutta. Eli heidän voisi sanoa olevan syrjäytymiskiarteessä. Känkäsen (2004, 226) mukaan lastensuojelun laitoshoidon yksi keskeinen kasvatustavoite on nuoren saaminen yhteiskuntakelpoiseksi. Lastensuojelun laitoshoidossa lapsen tai nuoren syrjäytymiskierre pyritään katkaisemaan ja liittämään heidät taas osaksi yhteiskuntaa muun muassa koulun käynnin kautta.

Lastensuojelulaitokset ovat paikkoja, jossa lapsia ja nuoria voidaan kontrolloida. Juhila (2006, 81 - 84) toteaa, että sosiaalityöntekijöillä on lakiin perustuva velvollisuus kontrolloida. Näen kuitenkin, että lastensuojelulaki velvoittaa kaikkia lastensuojelun laitoshoidossa työskenteleviä puuttumaan lapsen tilanteeseen, jos lapsen hyvinvointi ja kehitys vaarantuvat. Lastensuojelun laitoshoidossa työskentelevät hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvat voivat rajoitustoimenpiteiden muodossa puuttua lapsen tilanteeseen, jos lapsen kehitys tai hyvinvointi vaarantuu tai jos lapsi on uhaksi muille. Eli he voivat tarvittaessa käyttää tiukempaa kontrollia ja rajoittaa lasta, jos lapsen etu sitä vaatii.

Juhila (2006) mainitsee, että joidenkin syrjäytyneiden ominaisuudet ja käyttäytyminen määritellään sellaiseksi, että oikea tapa suhtautua heihin on tiukentaa otetta ja käyttää kovempia kontrollin keinoja. He joutuvat hyvinvointivaltion äärimmäiseen marginaaliin ja heitä kutsutaan vaikeasti hoidettaviksi ja autettaviksi. Silloin katsotaan, etteivät tavalliset toimenpiteet pure heihin, joten tarvitaan erityiseen asiantuntemukseen perustuvia erityispalveluita. Vaikeasti hoidettavien lasten ja nuorten ryhmän käsittelyssä katsotaan tarvittavan erityistä asiantuntemusta ja sen myötä tiukempaa kontrollia. (Juhila 2006, 81 - 84.)

Esimerkiksi koulukodit ovat erikoistuneet nuoriin, joiden käyttäytymistä pidetään yhteisöllisesti sopimattomana ja ongelmallisena ja koulukoteja pidetään yleensä viimesijaisina laitoksina. (Pösö, Jahnukainen & Kekoni 2004, 7 - 9). Koulukoteihin sijoitetaan siis nuoria, joita muut tahot eivät ole pystyneet auttamaan. Kyseisiä nuoria voidaan siis pitää vaikeasti hoidettavina ja autettavina ja heidän käsittelyssään tarvitaan tiukempia toimenpiteitä ja tiukempaa kontrollia, kuten eristämistä ja erityistä huolenpitoa. Kuitenkin Susanna Hoikkalan (2006, 84) mukaan vaikeahoitoisten lasten ja nuorten määrä on lisääntynyt myös muissa lastensuojelulaitoksissa.

Tarja Pösö (2004, 40 - 42) on tutkinut koulukoteja ja hän kuvailee tyypillistä koulukotia. Koulukoti on paikka, jossa on eristyshuoneita. Niitä käytetään yleensä, kun halutaan rauhoittaa nuori väkivaltatilanteissa. Tällöin nuorta tavataan tietyin väliajoin ja häntä seurataan myös valvontakameroista. Koulukodeissa saattaa olla myös erityisen huolenpidon yksiköitä. Ollessaan erityisen huolenpidon yksikössä, kaikki nuoren toiminnot sijoittuvat sinne. Nuoret käyvät koulua kyseisessä yksikössä, heidän liikkumistaan sisällä on rajoitettu ja ulos he pääsevät vain ohjaajien seurassa. Erityisellä huolenpidolla tarkoitetaan lähellä olemista ja liikkumis- ja tilarajoitusten vuoksi on pakko olla lähellä. Pösö (2004, 40 - 42) tuo esille näkemyksen, jonka mukaan suljettu hoito nähdään hoidollisena mahdollisuutena eikä eristävänä tai rankaisevana. Rajoittamalla nuoren kontakteja ja liikkumista pyritään katkaisemaan päihderiippuvuutta tai muita haitallisiksi katsottuja riippuvuuksia. (Pösö, 2004, 40 - 42.)

5.2 Huolenpitosuhde

Juhilan (2006) mukaan yksi sosiaalityön ulottuvuus on huolenpitosuhde, jossa lähtökohtana on ajatus, että sosiaalityön asiakkaat eivät kaikissa tilanteissa tai elämänvaiheissa selviä omillaan vaan tarvitsevat apua ja tukea. Sosiaalityötä tekevien tehtävänä on pitää huolta näistä asiakkaista tai huolehtia, että he saavat apua ja tukea jostain muualta (Juhila 2006, 151.)

Juhila (2006) ymmärtää huolenpidon ytimeksi auttamisen ja tukemisen. Ne ovat tarpeen silloin, kun ihmiset eivät selviä omin voimin. Tukeminen tarkoittaa työskentelyä sen hyväksi, että ihmisen elämäntilanne ja mahdollisuudet elää pysyisivät suhteellisen ennallaan. Tukeminen on tavallaan kiinnipitämistä, jotta ihmiset eivät putoa avun ulottumattomiin tai entistä heikompaan elämäntilanteeseen. (Juhila 2006, 175 - 178.)

Kun ihmisen yksityiset tukiverkot tai hyvinvointivaltion yleiset etuudet ja palvelut eivät ole riittäviä, tarvitaan muunlaista huolenpitoa. Laitosmaiset elämisratkaisut voivat olla tapa toteuttaa tätä huolenpitoa. Silloin sosiaalityön tehtävänä on tarjota ihmiselle kiinnipitäviä ympäristöjä ja suojaverkkoja, jotta ihmisarvoinen elämä mahdollistuu. (Juhila 2006, 171.) Pösön ym. (2004, 7 - 9) mukaan lapsi tai nuori voi asua laitoksessa siitä syystä, että hän ei saa kotonaan sellaista hoitoa, kasvatusta ja huolenpitoa kuin, mitä pidetään yhteisöllisesti hänelle riittävänä.

Juhilan (2006, 174) mielestä sosiaalityössä huolenpito voi olla psykososiaalista tukea tai konkreettista jokapäiväistä apua. Psykososiaalinen työ painottuu asiakkaan psyykkiseen sekä sosiaaliseen tilanteeseen. Työskentelyn tavoitteena on asiakkaan elämäntilanteen eheyttäminen. Psykososiaalinen korjaava työ kohdistuu syrjäytyneisiin ja työskentelyllä pyritään aikaansaamaan muutos asiakkaan ajattelu- ja toimintatavoissa, sosiaalisissa suhteissa sekä sosiaalisessa tilanteessa. (Granfelt, Jokiranta, Karvinen, Matthies & Pohjola 1999, 196- 202.)

Lastensuojelulaitoksissa käytettävää omahoitajamenetelmää voidaan pitää psykososiaalisena korjaavana työnä. Karppinen (1999) kirjoittaa, että omahoitajamenetelmää pidetään yksilöllisenä hoito- ja kasvatustapahtumana lastensuojelun laitoshoidossa. Omahoitajan tehtävänä on tarjota lapselle muun muassa huolenpitoa ja turvallisuutta. Lisäksi omahoitajan rooli lapsen tukijana on merkittävä, sillä hänen tarkoituksena on auttaa lasta tämän persoonallisuuden eheytyemisprosessissa, pyrkiä antamaan hänelle korjaavia kokemuksia sekä auttaa lasta käsittelemään ahdistustaan ja löytämään vaihtoehtoja vaikealle käyttäytymiselleen. Omahoitajan tulee myös viedä läpi kontrolloitavat toimenpiteet lapsen oman kontrollin pettäessä, sillä hänellä on paras kontakti lapseen. (Karppinen 1999, 14 -19.)

Lastensuojelun laitostyöhön liittyy myös jokapäiväisen konkreettisen avun antaminen ja huolehtiminen. Riitta Laakso (2009) tutki väitöskirjassaan lastenkotityötä. Hänelle lastenkotityö näyttäytyi muun muassa tavanomaisena arjen pyörittämisenä, lasten kanssa yhdessä elämisenä sekä aikuisen huolenpitoa. Työntekijät huolehtivat lasten herätyksestä, kouluun lähdöstä ja ruokailuista. He auttavat läksyissä, huolehtivat kotiintulo- ja nukkumaanmenoajoista sekä puhtaudesta ja vaatetuksesta. Laakso (2009, 117 -122) käyttää tästä nimitystä arkinen huolenpito. Laakson (2009, 253 -254) mielestään arkinen huolenpito korostuu lastenkotityössä, sillä monilla lapsilla on puutteita huolenpidossa ja arjen rutiineissa ja ne saattavat olla lapsen sijaishuoltoon joutumisen syinä. Hänestä arjen rutiinit voivat olla lasta voimaannuttavia.

Salo ja Tuunainen (1996) toteavat, että sosiaalinen tuki on yksilön toisilta ihmisiltä saamaa tukea. Sosiaalinen tuki on yksilön käytettävissä oleva sosiaalinen resurssi, joka voi muun muassa lisätä hyvinvointia tai antaa konkreettista tukea selviytymispyrkimyksissä. He jaottelevat sosiaalisen tuen muodot tunnetukeen, vahvistavaan tukeen, tietotukeen, välinetukeen ja toimivaan yhteisöön. (Salo & Tuunainen 1996, 230 -232.)

Tunnetuki on tunne siitä, että joku myötäelää ja on olemassa, jos vaikeuksia ilmenee. Se on myös onnistumisten ja ilojen jakamista ja ihmisen hyväksymistä puutteineen. Se ilmenee huolehtimisena, kiinnostuksena ja luottamuksena. (Salo & Tuunainen 1996, 231.)

Kannustus ja arvostus ovat vahvistavan tuen muotoja, jota saadaan palautteena muilta ihmisiltä. Vahvistava tuki on voimavara vain, jos se on realistista ja totuudenmukaista. (Salo & Tuunainen 1996, 231.)

Ihmisten väliseen kanssakäymiseen liittyy tiedon vastavuoroinen jakaminen. Tieto vähentää muun muassa mielikuvien tuottamia vääristymiä ja ennakkokäsityksiä. Lisäksi tiedon avulla voidaan ymmärtää paremmin tapahtumien kulku ja oma osuus niissä. (Salo & Tuunainen 1996, 231 -232). Salo ja Tuunainen (1996) mielestä tieto on edellytys sille, että yksilö voi kokea elämän ja tilanteiden hallinnan tunnetta.

Välinetuella tarkoitetaan monimuotoista ja konkreettista käytännön apua, joka voi olla esimerkiksi teknisiä välineitä, koulutusta tai viestintäyhteyksien parantamista. (Salo & Tuunainen 1996, 232.)

Salon ja Tuunainen (1996, 232) huomauttavat, että täytyy olla toimiva yhteisö tai ihmissuhde, josta sosiaalista tukea voi saada. Sosiaaliset suhteet ovat mahdollisuus saada apua kriisitilanteissa ja niiden olemassa olo vaikuttaa turvallisuuden ja yhteenkuuluvuuden tunteisiin. (Salo & Tuunainen 1996, 232.)

5.3 Tuki ja kontrolli rajoitustoimenpiteissä

Lastensuojelulaitoksissa käytäviin rajoitustoimenpiteisiin liittyy lapsen tai nuoren tukeminen ja kontrolloiminen. Esimerkiksi päihteiden käyttöä ja niiden kuljettamista laitokseen pyritään kontrolloimaan muun muassa henkilönkatsastuksella, henkilöntarkastuksella sekä omaisuuden ja tilojen tarkastamisella. Saastamoisen (2010, 230) mukaan henkilönkatsastuksen tarkoituksena on puuttua päihteiden käyttöön ja siten estää tilanteen paheneminen sekä auttaa lasta saamaan riittävä ja oikea-aikainen hoito. Eli kyseessä on kontrollin lisäksi myös huolenpitosuhteesta, jonka tavoitteena on estää nuorta vajoamasta avun ulottumattomiin sekä ohjata hänet oikean avun piiriin.

Eristämiseen liittyy lapsen tai nuoren tukeminen, vaikka sillä pyritään myös estämään lapsen kontrolloimattoman käyttäytymisen vahingolliset seuraukset. Tervonen- Arnkilin (1999, 28- 34) mukaan tavallisesti tunteiden hallintataidot opitaan varhaisessa vuorovaikutuksessa, jolloin lapsen hoitaja nimeää lapsen tunnetiloja ja auttaa lasta kestämään niitä. Jos lapsi ei ole saanut tällaisia kokemuksia lapsuudessaan, voi tunteiden aiheuttama ahdistus johtaa paniikkiin ja toiminta saattaa tarjota keinon paeta näitä sietämättömiä tunteita. Eristämistilanteessa aikuisen antama tuki korvaa lapselta itseltään puuttuvan itsesäätelykyvyn. Aikuisen tulisi pyrkiä rauhoittamaan lasta, jolloin lapsi samaistuu aikuisen kykyyn rauhoittaa ja samaistumisen kautta lapsi alkaa toimia itse siten, miten aikuinen on häntä kohtaan toiminut. Näin lapselle syntyy sisäinen toimintamalli ja hänellä on jatkossa keinoja rauhoittaa itse itsensä. (Tervonen- Arnkil 1999, 28- 34). Eristämisen tavoitteena on siten aikaan saada muutos lapsen toimintatavoissa eli kyse on psykososiaalisesta tuesta.

E erityisen huolenpidon tarkoituksena on pysäyttää nuori, jonka käyttäytymistä, esimerkiksi rikollisuutta tai päihteiden käyttöä, ei saada hallintaan tavallisilla keinoilla. Myös erityiseen huolenpitoon liittyy työntekijän antama tuki nuorelle. Tervonen-Arnkilin (1999, 35- 44) mukaan työntekijän antamalla tuella pyritään siihen, että nuori kykenisi arvioimaan ja ymmärtämään omaa tilannettaan, tunnistamaan avuntarvettaan sekä ottamaan vastaan apua. E erityisen huolenpidon aikana nuori voi käydä koulua hoitoa antavassa yksikössä ja hän saa säännöllistä huolenpitoa osakseen. Lisäksi nuorta autetaan tunnistamaan tunteitaan, hallitsemaan itseään sekä ymmärtämään ja muuttamaan omaa toimintaansa. Nuorille pyritään antamaan onnistumisen kokemuksia ja työntekijät toimivat kokemusten jakajina. (Tervonen- Arnkil 1999, 35 -44). E erityiseen huolenpitoon liittyy psykososiaalinen tuki sekä sosiaalisen tuen muodoista tunnetukea ja välinetukea.

Kiinnipitoon liittyy kontrollointi, mutta myös hoidollinen ja lasta ja nuorta tukeva tehtävä. Terapeuttisella kiinnipidolla voidaan tukea, rauhoittaa sekä rajoittaa lasta ja sitä tarvitaan silloin, kun lapsi on itse kykenemätön rajaamaan käyttäytymistään. Laurosen ja Tikkasen (2002) mielestä kiinnipidon terapeuttisista elementeistä tärkein on se, että lapsi voi kokea

lähellään olevan aikuisen turvalliseksi ja luotettavaksi. Kiinnipidon tulisi aina päättyä kokemukseen rakkaudesta itseä ja toisia kohtaan (Lauronen & Tikkanen 2002).

Lauronen ja Tikkanen (2002) selostavat, että kiinnipidossa ahdistunutta lasta pidetään tiukasti ja rakastavasti sylissä niin kauan kunnes hänelle tulee parempi olo. Kiinnipidon aikana lapsi saa ilmaista turvallisesti kaikki tunteensa, huutaa ja itkeä ja silti tuntee itsensä rakastetuksi. Kiinnipitotilanteessa ollaan kokoajan vuorovaikutuksessa lapsen kanssa, jotta lapsi pystyisi ilmaisemaan voimakkaat tunteensa turvallisesti. Kun lapsi alkaa rauhoittua, hänen kanssaan keskustellaan mahdollisista pahan olon syistä. (Lauronen & Tikkanen 2002.)

Lauronen ja Tikkanen (2002) toteavat, että kiinnipidon tarve vähenee, kun lapsi oppii hallitsemaan ja käsittelemään pahaa oloaan ja tunteitaan raivoamista rakentavimmilla keinoilla. Terapeuttisella kiinnipidolla lapsi voi saada korjaavia kokemuksia ja lapsen luottamus aikuisiin voi lisääntyä ja hän voi kyetä fyysiseen läheisyyteen (Lauronen & Tikkanen 2002). Kiinnipidon voi sanoa olevan psykososiaalista tukea, koska sillä pyritään saamaan aikaan muutos lapsen ajattelu- ja toimintatavoissa.

6 Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää lastensuojelulaitosten johtajien informoimana, mitä rajoitustoimenpiteitä Espoon ja Kauniaisten alueella sijaitsevissa lastensuojelulaitoksissa on käytetty ja kuinka paljon. Tarkoituksena oli myös kuvailla, minkälaisia kokemuksia työntekijöillä on rajoitustoimenpiteiden käytöstä ja minkälaiset tilanteet ovat heidän mielestään johtaneet rajoitustoimenpiteiden käyttöön.

Opinnäytetyö oli osa eri ammattikorkeakoulujen yhteisestä lastensuojelun opinnäytetyöhanketta, jonka tavoitteena oli selvittää rajoitustoimenpiteiden käyttöä mahdollisimman laajasti Suomen lastensuojelulaitoksissa. Tästä syystä opinnäytetyön aihe oli valmiiksi rajattu koskemaan Espoon ja Kauniaisten alueella olevia lastensuojelulaitoksia. Opinnäytetyössä haluttiin keskittyä työntekijöiden kokemusten kuvailuun siitä syystä, että heitä on helpompi saada haastateltavaksi kuin lapsia tai nuoria.

Tutkimuskysymykset ovat

-Mitä rajoitustoimenpiteitä on tähän asti käytetty ja kuinka paljon?

-Minkälaisia kokemuksia lastensuojelulaitosten työntekijöillä on rajoitustoimenpiteiden käytöstä?

-Minkälaiset tilanteet ovat johtaneet rajoitustoimenpiteiden käyttöön työntekijöiden mielestä?

7 Tutkimusmenetelmät

Opinnäytetyössä yhdistyi piirteitä sekä laadullisesta että määrällisestä tutkimusmenetelmästä. Tuomen ja Sarajärven (2009, 65) mukaan laadullisen ja määrällisen tutkimuksen vastakkain asettelu on turhaa, sillä laadullisia ja määrällisiä tutkimuksia voidaan yhdistää. Ne voivat toimia toisiaan täydentävinä lähestymistapoina (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 127).

Hirsjärven ym. (2009, 129) mukaan tutkimuksen tarkoitus voi olla luonteeltaan kartoittava, kuvaileva, selittävä tai ennustava. Yhteen tutkimukseen voi sisältyä useampiakin tarkoituksia. Opinnäytetyössä määrällisen osuuden tarkoituksena oli selvittää, kuinka paljon ja mitä rajoitustoimenpiteitä Espoon ja Kauniaisten lastensuojelulaitoksissa on käytetty siitä lähtien, kun uusi lastensuojelulaki tuli voimaan vuonna 2008.

Määrällisen osuuden aineistonhankinta menetelmänä käytettiin puhelinhaastattelua ja tavoitteena oli saada tietoja rajoitustoimenpiteiden määristä jokaisesta Espoon ja Kauniaisten alueella sijaitsevasta lastensuojelulaitoksesta. Kyse oli kokonaistutkimuksesta, jossa oli tarkoitus tutkia jokainen perusjoukon jäsen (Heikkilä 2004, 33).

Espoon ja Kauniaisten alueella on yhteensä 14 lastensuojelulaitosta, joista 11 sijaitsee Espoon alueella ja 3 Kauniaisten alueella. Opinnäytetyöhön osallistui yhteensä 10 lastensuojelulaitosta. Kolme lastensuojelulaitosta kieltäytyi osallistumasta. Yksi johtaja ilmoitti jo puhelimesta, ettei osallistu opinnäytetyöhön. Eräs toinen johtaja suostui puhelimesta osallistumaan, mutta perui sen myöhemmin sähköpostitse. Molemmat johtajat vetosivat kiireisiin. Yksi lastensuojelulaitos jäi opinnäytetyön ulkopuolelle epähuomiossa. Tieto kyseisen laitoksen olemassa olostasi tuli siinä vaiheessa opinnäytetyön tekemistä, että tutkimusluvan hakeminen kyseiseen laitokseen olisi viivästyttänyt opinnäytetyön etenemistä huomattavasti.

Määrällisellä tutkimusmenetelmällä ei kuitenkaan saada selville syvempää tietoa rajoitustoimenpiteiden käytöstä, sen vuoksi laadullinen tutkimusmenetelmä on hyvä keino saada syvempää ja monipuolisempaa kuvaa ilmiöstä. Tuomen ja Sarajärven (2009, 85) mukaan laadullisessa tutkimuksessa tarkoituksena on usein jonkin ilmiön tai tapahtuman kuvaaminen tai ymmärtäminen. Kuvaileva tutkimus pyrkii esittämään tarkkoja kuvauksia muun muassa henkilöistä, tapahtumista tai tilanteista. Silloin tutkittavasta ilmiöstä dokumentoidaan keskeisiä ja kiinnostavia piirteitä. (Hirsjärvi ym. 2004, 129- 130.) Opinnäytetyön laadullisen osuuden tarkoituksena oli kuvailla, millaisia kokemuksia työntekijöillä on rajoitustoimenpiteiden käytöstä ja millaisissa tilanteissa niitä on käytetty.

Laadullisessa tutkimuksessa tutkittavat valitaan harkinnanvaraisesti ja aineistonkeruumenetelminä käytetään useimmiten haastattelua, kyselyä tai havainnointia (Tuomi & Sarajärvi 2009, 71- 72; Heikkilä 2004, 16). Johtajien kanssa sovittiin puhelinhaastatteluajan sopimisen yhteydessä, että he tiedustelevat työntekijöiltään suostusiko, joku heistä haastateltavaksi. Kahdesta eri lastensuojelulaitoksesta löytyi kaksi työntekijää, jotka suostuivat teemahaastatteluun.

7.1 Aineistonkeruumenetelmät

7.1.1 Puhelinhaastattelu

Määrällisessä tutkimuksessa tiedonkeruu menetelmänä voi olla esimerkiksi postikysely tai puhelinhaastattelu. Käytin opinnäytetyössäni puhelinhaastattelua, sillä puhelinhaastattelun on etu se, että vastausprosentti on usein korkea, vastaukset saadaan nopeasti ja niiden tarkkuus on hyvä. Lisäksi haastattelussa on mahdollista toistaa kysymys, oikaista väärinkäsityksiä tai selventää kysymysten sanamuotoa. (Heikkilä 2004, 18, 20, 68.)

Puhelinhaastattelussa on kuitenkin mahdollista tietää kuka on vastannut eikä pitkiä kyselylomakkeita ole mahdollista käyttää. Puhelinhaastattelussa ei myöskään kannata esittää arkaluonteisia kysymyksiä. (Heikkilä 2004, 20.) Tutkimuksen tulokset esitettiin kuitenkin niin, ettei yksittäisiä lastensuojelulaitoksta voi niistä tunnistaa.

Lastensuojelulaitosten johtajiin oltiin yhteydessä sähköpostitse joulukuussa 2011. Sähköpostin liitteinä olivat laitosten johtajille suunnattu saatekirje, tutkimuslupa sekä puhelinhaastattelulomake. Saatekirjeessä kerrottiin lyhyesti opinnäytetyön aiheesta ja toteutuksesta.

Joulukuun loppupuolella johtajiin oltiin yhteydessä puhelimitse. Muutamaa johtajaa oli vaikea tavoittaa ja heihin saatiin yhteys vasta tammikuun 2012 aikana. Puhelimessa sovittiin opinnäytetyöhön osallistumisesta ja puhelinhaastatteluajasta. Lisäksi puhelun yhteydessä kerrottiin, miltä ajanjaksolta rajoitustoimenpiteitä koskevia tietoja haluttiin ja kysyttiin mahdollisuudesta nauhoittaa puhelinhaastattelu. Lisäksi johtajilta tiedusteltiin, olisiko heidän laitoksessa työntekijää, jota olisi mahdollista haastatella.

Kaikki puhelinhaastattelut toteutettiin tammikuun 2012 aikana. Seitsemän haastatteluista pidettiin sovittuna aikana, mutta kolme haastatteluista jouduttiin siirtämään toiseen ajankohtaan. Ennen puhelinhaastattelun aloittamista johtajilta varmistettiin vielä uudestaan, sopiiko haastattelun nauhoittaminen. Kaikki puhelinhaastattelut yhtä lukuunottamatta nauhoitettiin. Tämä johtui siitä, että alun perin sovittu

puhelinhaastatteluaika jouduttiin siirtämään, eikä puhelinkeskustelua ollut enää mahdollisuutta nauhoittaa keskustelua silloin, kun haastattelu pidettiin.

Pääosin lastensuojelulaitosten johtajat olivat valmistautuneet puhelinhaastatteluihin hyvin ja haastattelut etenivät puhelinhaastattelulomakkeen mukaisesti. Haastattelun aikana johtajien kertomat lukumäärät rajoitustoimenpiteistä kirjattiin ylös paperilomakkeelle, josta ne siirrettiin myöhemmin Excel-taulukkoon. Epäselviksi jääneiden vastausten kohdalla oli mahdollista tarkistaa asia nauhalta. Lisäksi johtajien puhelinhaastattelun yhteydessä kertomat esimerkit rajoitustoimenpiteiden käytöstä litteroitiin.

Lähes kaikilta johtajilta saatiin tarvittavat tiedot. Yhdelle haastateltavista oli ilmeisesti jäänyt epäselväksi, että tietoja vuosilta 2008 – 2011. Häneltä saadut tiedot koskivat vain vuotta 2011 ja nekin olivat vain arvioita siitä, minkä verran kutakin rajoitustoimenpidettä oli käytetty kyseisen vuoden aikana. Haastattelu oli kuitenkin siinä mielessä hedelmällinen, että siinä tuli esille paljon hyviä esimerkkejä tilanteista, joissa rajoitustoimenpiteitä on käytetty. Eräästä toisesta laitoksesta saatiin tietoja vuosien 2007 – 2011 ajalta. Määrät olivat kuitenkin kokonaisarvioita siitä, minkä verran kyseisten vuosien aikana oli kutakin rajoitustoimenpidettä käytetty, eikä tietoja pystytty antamaan vuosittain eriteltynä.

Kaksi lastensuojelulaitoksen johtajaa ei pystynyt antamaan tietoja kaikilta vuosilta. Syinä olivat muun muassa se, että laitoksen johtaja oli vaihtunut eikä nykyinen johtaja tiennyt, missä edellinen johtaja oli säilyttänyt kyseisiä tietoja. Toisessa laitoksessa tietojärjestelmä oli vaihtunut, eikä siten aiempia vuosia koskeneita tietoja ollut mahdollista saada.

7.1.2 Teemahaastattelu

Tutkimussuunnitelmassa työntekijöiden haastattelu oli tarkoitus suorittaa syvähaastattelumenetelmällä, sillä aiheesta haluttiin syvällisempää tietoa. Syvähaastattelusta käytetään myös nimitystä avoin haastattelu. Se tarjoaa mahdollisuuden syvällisempään tietoon kuin strukturoidut haastattelut, eikä siinä olla sidottu etukäteen laadituihin kysymyksiin tai niiden esittämisjärjestykseen. (Siekkinen 2010.) Ideana on, että haastattelija syventää haastateltavien vastauksia rakentamalla haastattelun jatkoon saatujen vastausten varaan. Näin pyritään avaamaan tutkittava ilmiö mahdollisimman perusteellisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 76.)

Syvähaastattelumenetelmä osoittautui kuitenkin haastavaksi ensikertalaiselle ja haastatteluiden toteutuminen oli strukturoidumpi kuin syvähaastattelumenetelmä edellyttää, ja siten ne muistuttivat enemmän teemahaastattelua. Saaranen- Kauppinen ja Puusniekan (2006) mukaan teemahaastattelu on hieman strukturoidumpi kuin avoin

haastattelu. Se on sopiva haastattelumuoto silloin, kun halutaan tietoa vähemmän tunnetuista ilmiöistä ja asioista. Haastateltaviksi tulisi valita henkilöitä, joilta arvellaan saatavan kiinnostuksen kohteena olevasta aiheesta parhaiten tietoa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Teemahaastattelussa ei edetä tarkkojen ja valmiiksi muotoiltujen kysymysten kautta vaan aihepiiriin tutustumisen pohjalta teemahaastatteluun valmistellaan aihepiirit eli teemat, jotka ovat kaikille haastateltaville samoja. Vaikka ennalta päätetyistä teemoista pyritään keskustelemaan kaikkien haastateltavien kanssa, antaa teemahaastattelu kuitenkin myös tilaa haastateltavien vapaalle puheelle. Teemahaastattelu on keskustelunomainen tilanne, jossa teemojen käsittelyjärjestys on vapaa. Kaikista teemoista ei välttämättä puhuta samassa laajuudessa kaikkien haastateltavien kanssa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Lastensuojelulaitosten johtajat olivat tiedustelleet lastensuojelulaitoksensa henkilökunnalta mahdollisuudesta haastatella jota kuta heistä. Kahdesta eri laitoksesta löytyi kaksi työntekijää haastateltavaksi. Toisen laitoksen johtaja antoi työntekijän yhteystiedot opinnäytetyön tekijälle, joka oli yhteydessä kyseiseen työntekijään puhelimitse, jolloin haastattelu aika sovittiin.

Toinen haastateltavista oli yrittänyt olla yhteydessä opinnäytetyön tekijään siinä kuitenkaan onnistumatta, joten opinnäytetyön tekijä ja kyseisen lastensuojelulaitoksen johtaja sopivat puhelimitse, milloin haastattelu pidetään. Opinnäytetyön tekijä ilmoitti sähköpostitse sovitusta ajasta kyseiselle työntekijälle. Työntekijä oli vielä itse yhteydessä opinnäytetyön tekijään puhelimitse, jolloin haastattelu aika varmistettiin.

Molemmille työntekijöille lähetettiin sähköpostitse haastattelukysymykset etukäteen, jotta heillä olisi mahdollisuus valmistautua haastatteluun. Samaisessa sähköpostissa heille kerrottiin lyhyesti haastattelumenetelmästä ja varmistettiin se, että haastattelun nauhoittaminen sopii heille. Kumpikin haastattelu nauhoitettiin ja haastateltavat antoivat vielä kirjallisen suostumuksensa opinnäytetöihin osallistumisesta.

Haastattelut pidettiin tammikuussa 2012 lastensuojelulaitosten tiloissa työntekijöiden työajalla. Molemmat haastateltavat olivat naisia ja ammatiltaan sosionomeja. Toinen haastateltavista oli 35-vuotias ja työskennellyt lastensuojelulaitoksessa vuodesta 2001. Haastattelu eteni hyvin ja rauhallisessa ilmapiirissä. Haastateltava oli varannut haastatteluun riittävästi aikaa ja rauhallisen tilan. Hän valmistautunut haastatteluun etukäteen, joten haastattelu eteni keskustelunomaisesti näkemyksiä vaihdellen. Etukäteen mietityt haastattelukysymykset toimivat haastattelussa hyvänä runkona, mutta haastattelun aikana kysyttiin myös useita muita kysymyksiä, jotka nousivat haastateltavan vastauksista. Kyseinen haastattelu kesti 80 minuuttia.

Toinen haastateltavista oli 28- vuotias ja työskennellyt vakituisesti lastensuojelulaitoksessa huhtikuusta 2011 lähtien. Haastattelun aloittamista jouduttiin hieman siirtämään, sillä haastateltava joutui hoitamaan äkillistä työtehtävää. Tästä syystä myös haastattelutilanteessa oli jonkin verran kiireen tuntua ja haastateltava joutui hoitamaan myös hieman työasioitaan haastattelun aikana. Haastattelussa käytiin läpi etukäteen mietityt haastattelukysymykset, mutta kovinkaan syvällistä keskustelua ei haastattelutilanteessa syntynyt. Kyseinen haastattelu kesti vain 25 minuuttia. Äkillisen työtehtävän tuoma kiire ja se, ettei haastateltava ollut ehtinyt tutustua etukäteen lähetettyihin kysymyksiin, vaikutti varmaan omalta osaltaan vastauksiin ja niiden laajuuteen. Myös se voi vaikuttaa asiaan, että kyseisellä työntekijällä ei ollut kovin pitkää työkokemusta takanaan.

7.2 Aineiston analyysi

Heikkilän (2004, 149) mukaan kokonaistutkimuksessa, jonka tavoitteena on selvittää jonkin ilmiön laajuus ja levinneisyys, soveltuvat lukumäärät asian kuvaamiseen. Yksi osa opinnäytetyötä oli selvittää rajoitustoimenpiteiden käytön laajuutta. Kaikkien lastensuojelulaitosten tulokset rajoitustoimenpiteiden lukumääristä yhdistettiin ja esitettiin Excel-taulukossa vuosittain eriteltyinä. Liitteestä 6 näkee, kuitenkin jokaisen lastensuojelulaitoksen tuloksen yksittäin.

Molemmat teemahaastattelut litteroitiin. Litteroitua materiaalia tuli yhteensä 23 sivua. Myös johtajien puhelinhaastattelun yhteydessä kertomat esimerkit rajoitustoimenpiteiden käytöstä litteroitiin. Niistä litteroitua materiaalia tuli yhteensä 10 sivua. Sekä työntekijöiden teemahaastattelumateriaalia että johtajien kertomia esimerkkejä käytettiin aineiston analyysissä, joka toteutettiin sisällönanalyysillä.

Sisällönanalyysin avulla aineisto pyritään järjestelmään tiiviiseen ja selkeään muotoon kadottamatta sen sisältämää informaatiota. Sisällönanalyysi voidaan toteuttaa aineistolähtöisesti, teorialähtöisesti tai teoriaohjaavasti. Kuitenkin ennen analyysin aloittamista tulee määritellä analyysiyksikkö, joka voi olla esimerkiksi lause tai ajatuskokonaisuus, joka sisältää useita lauseita. Aineistolähtöisessä analyysissä teoreettisen käsitteet luodaan aineistosta. Teoriaohjaava analyysi etenee kuten aineistolähtöinen sisällönanalyysi, mutta teoreettiset käsitteet tuodaan valmiina, ilmiöstä jo tiedettynä. (Tuomi & Sarajarvi, 2009.)

Aineistolähtöisessä ja teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä analyysi on kolmivaiheinen prosessi. Ensimmäisessä vaiheessa aineisto pelkistetään. Tutkimustehtävä ohjaa aineiston pelkistämistä ja aineistosta karsitaan tutkimukselle epäolennainen aines pois. Seuraava vaihe analyysissä on aineiston ryhmittely, jolloin aineistosta etsitään samankaltaisuuksia

tai eroavaisuuksia. Tämän jälkeen samaa asiaa tarkoittavat käsitteet ryhmitellään ja yhdistetään luokaksi. Luokka nimetään sen sisältöä kuvaavalla käsitteellä. Pelkistetyt ilmaukset yhdistetään ensin alaluokiksi, alaluokista muodostetaan yläluokkia ja yläluokista pääluokkia. Viimeinen vaihe analyysissä on abstrahointi eli käsitteellistäminen, jossa empiirinen aineisto liitetään teoreettisiin käsitteisiin. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä teoreettiset käsitteet luodaan aineistosta, mutta teoriaohjaavassa käsitteet tuodaan teoriasta valmiina. (Tuomi & Sarajärvi, 2009.)

Haastatteluaineiston pelkistäminen eteni siten, että litteroiduista haastatteluista koottiin tutkimuskysymysten ohjaamana ajatuskokonaisuuksia tekstinkäsittelyohjelman avulla. Tämän jälkeen haastatteluiden alkuperäisilmauksista muodostettiin pelkistettyjä ilmauksia. Kaikki alkuperäisilmaukset ja niiden yhteydessä oleva pelkistetyt ilmaukset tulostettiin. Eri alkuperäisilmaukset ja sen perässä lukevat pelkistetyt ilmaukset leikattiin erilleen siten, että lopputuloksena oli kokoelma erillisiä lappuja ja jokaisessa lapussa luki sekä alkuperäisilmaus sitä kuvaava pelkistetty ilmaus. Tämän jälkeen lapuista koottiin pelkistettyjen ilmausten perusteella yhteen sellaisia, joissa käsiteltiin samaa aihetta. Samaan aiheeseen liittyvät pelkistetyt ilmaukset yhdistettiin alaluokiksi ja alaluokkia yläluokiksi.

Analyysi oli teoriaohjaavaa, sillä yläluokkia kuvaavat käsitteet tulivat teoriasta. Yläluokkia muodostui yhteensä neljä: "rajoitustoimenpiteiden käyttö", "työntekijöiden kokemuksia rajoitustoimenpiteiden käytöstä", "tuki" sekä "kontrolli".

Pelkistetyt ilmaukset, joissa käsiteltiin eri rajoitustoimenpiteiden käyttöön johtaneita tilanteita, yhdistettiin alaluokiksi, joiden käsitteet tulivat lastensuojelulaissa mainituista eri rajoitustoimenpiteistä. Ja kyseiset alaluokat yhdistettiin yläluokaksi "rajoitustoimenpiteiden käyttö". Alaluokista "nuorten suhtautuminen rajoitustoimenpiteisiin" ja "rajoitustoimenpiteiden käytön seuraukset/vaikutukset nuoreen" muodostui yläluokka "työntekijöiden kokemuksia rajoitustoimenpiteiden käytöstä".

Alaluokista "auttaminen ohjaamalla oikean avun piiriin", "auttamisen haasteet", "psykososiaalinen tuki", "vahvistava tuki", "väline tuki", "toimiva yhteisö" sekä "tietotuki" muodostui yläluokka "tuki". Alaluokista "kontrollin säätely", "kontrolli lastensuojelulaitoksessa" sekä "rajoitustoimenpiteisiin liittyvän kontrollin haasteet" muodostui yläluokka "kontrolli".

8 Tulokset

8.1 Rajoitustoimenpiteet Espoon ja Kauniaisten alueen lastensuojelulaitoksissa

Espoon ja Kauniaisten alueella on yhteensä 14 lastensuojelulaitosta. Opinnäytetyöhön osallistui yhteensä 10 lastensuojelulaitosta, joista seitsemän oli Espoon alueelta ja kolme Kauniaisten alueelta. Kolme laitosta kieltäytyi osallistumasta. Yksi Espoon ja Kauniaisten alueella sijaitseva lastensuojelulaitos jäi epähuomiossa opinnäytetyön ulkopuolelle.

Taulukkoon 1 on yhdistetty kaikkien opinnäytetyöhön osallistuneiden Espoon ja Kauniaisten alueen lastensuojelulaitosten tulokset siitä, kuinka paljon mitäkin rajoitustoimenpidettä on käytetty vuosien 2008- 2011 aikana. Tulokset on eritelty vuosittain.

Taulukko 1. Rajoitustoimenpiteet Espoon ja Kauniaisten alueen lastensuojelulaitoksissa v.2008- 2011

Espoon ja Kauniaisten alueen lastensuojelulaitokset	v. 2008	v. 2009	v. 2010	v. 2011
Rajoitustoimenpide	Yhteensä	Yhteensä	Yhteensä	Yhteensä
Yhteydenpidon rajoittaminen	3	3	3	4
Lapsen olinpaikan ilmoittamatta jättäminen	0	0	0	0
Aineiden ja esineiden haltuunotto	3	6	21	51
Henkilöntarkastus	0	3	17	12
Henkilönkatsastus	7	88	58	148
Omaisuuksien ja tilojen tarkastaminen	2	21	24	65
Lähetyksen tarkastaminen	0	0	0	0
Lähetyksen luovuttamatta jättäminen	0	0	0	0
Kiinnipito	1	17	105	80
Liikkumisvapauden rajoittaminen	4	36	36	85
Eristäminen	0	0	0	0
Eriytetty huolenpito	0	0	0	0

Puhelinhaastatteluilta kerättyjen tietojen perusteella vähiten rajoitustoimenpidepäätöksiä oli tehty vuonna 2008 ja eniten vuonna 2011. Vuonna 2008 Espoon ja Kauniaisten alueen lastensuojelulaitoksissa rajoituspäätöksiä oli tehty vain 20. Henkilönkatsastuspäätöksiä oli tehty eniten. Vähiten oli käytetty lapsen olinpaikan ilmoittamatta jättämistä, lähetyksen tarkastamista ja luovuttamatta jättämistä sekä eristämistä ja erityistä huolenpitoa, joita ei oltu käytetty kertaakaan opinnäytetyöhön osallistuneissa lastensuojelulaitoksissa.

Kaiken kaikkiaan vuonna 2009 rajoituspäätöksiä oli tehty 174, joista henkilönkatsastus ja liikkumisvapauden rajoitus olivat käytetyimpiä. Vuonna 2009 ei ollut tehty yhtään rajoituspäätöstä lapsen olinpaikan ilmoittamatta jättämisestä, lähetyksen tarkastamisesta ja luovuttamatta jättämisestä. Myöskään eristämisestä tai erityisestä huolenpidosta ei oltu käytetty kertaakaan.

Vuonna 2010 oli tehty yhteensä 261 rajoituspäätöstä. Kyseisenä vuonna käytetyin rajoitustoimenpide oli kiinnipito, joita oli tehty 105. Toiseksi eniten oli tehty henkilönkatsastuspäätöksiä. Lapsen olinpaikan ilmoittamatta jättämistä, lähetyksentarkastamista ja luovuttamatta jättämistä, eristämistä ja erityistä huolenpitoa ei ollut käytetty kertaakaan opinnäytetyöhön osallistuneissa lastensuojelulaitoksissa.

Rajoituspäätöksiä vuonna 2011 oli tehty yhteensä 445. Vuonna 2011 käytetyimpiä rajoitustoimenpiteitä olivat henkilönkatsastus, kiinnipito sekä liikkumisvapauden rajoitus. Kyseisenä vuonna ei ollut tehty yhtään rajoituspäätöstä lapsen olinpaikan ilmoittamatta jättämisestä, lähetyksen tarkastamisesta ja luovuttamatta jättämisestä, eristämisestä tai erityisestä huolenpidosta.

Vuosina 2008 - 2011 Espoon ja Kauniaisten alueen lastensuojelulaitoksissa käytetyimpiä rajoitustoimenpiteitä ovat olleet henkilönkatsastus, kiinnipito sekä liikkumisvapauden rajoittaminen. Henkilönkatsastuspäätöksiä oli tehty vuosina 2008- 2011 yhteensä 301, joista melkein puolet, 148 kappaletta, oli tehty vain vuoden 2011 aikana. Kiinnipitotilanteita oli ollut yhteensä 203. Niistä suurin osa oli tehty vuonna 2010. Liikkumisvapauden rajoittamisesta oli tehty yhteensä 161 rajoituspäätöstä, joista yli puolet oli tehty ainoastaan vuoden 2011 aikana.

Vuosina 2008 - 2011 vähiten käytettyjä rajoitustoimenpiteitä ovat olleet lapsen olinpaikan ilmoittamatta jättäminen, lähetyksen tarkastaminen ja luovuttamatta jättäminen, eristäminen sekä erityinen huolenpito. Lapsen olinpaikan ilmoittamatta jättämistä lukuun ottamatta, kyseisistä rajoitustoimenpiteistä ei oltu tehty yhtäkään päätöstä opinnäytetyöhön osallistuneessa lastensuojelulaitoksessa.

Tarkastellessa lukuja vuositasolla laitospohjaisesti (Liite 7) huomataan, että vuonna 2009 yli puolet, 55 kappaletta, henkilönkatsastuspäätöksistä oli tehty vain yhdessä laitoksessa. Samassa laitoksessa oli tehty myös lähes kaikki liikkumisvapauden rajoituspäätökset vuonna 2009, joita kyseisessä laitoksessa oli tehty 33 kappaletta.

Vuonna 2010 kiinnipitojen määrä korostuu yhden laitoksen osalla. Kyseisessä laitoksessa kiinnipitotilanteita oli ollut 87, joka on reilusti yli puolet kiinnipitojen kokonaismäärästä vuoden 2010 osalta.

Vuonna 2011 suurin osa henkilönkatsastuspäätöksistä oli tehty kahdessa laitoksessa. Toisessa laitoksessa niitä oli tehty 58 ja toisessa 43. Yhteensä henkilönkatsastuksia oli tehty vuonna 2011 148 kappaletta.

8.2 Kokemuksia lastensuojelunlaitostyöhön liittyvästä tuesta ja kontrollista

8.2.1 Rajoitustoimenpiteiden käyttö

Sekä työntekijöiden teemahaastattelussa että johtajien puhelinhaastattelun yhteydessä kertomissa esimerkeissä tuli esille tilanteita, joissa liikkumisvapauden rajoittamista oli käytetty. Haastatteluiden mukaan liikkumisvapautta oli rajoitettu tilanteissa, joissa nuorella oli runsasta alkoholin tai päihteiden käyttöä, yöpoissaoloja tai yleistä rajattomuutta. Toisen työntekijän mukaan heillä liikkumisvapauden rajoittamista on myös käytetty tilanteissa, joissa on pyritty estämään nuoren hatkaamista. Eräässä johtajan kertomassa tapauksessa nuori oli yrittänyt itsemurhaa, jolloin hänen suojelemisekseen hänelle tehtiin liikkumisvapauden rajoituspäätös.

Omaisuuksien ja tilojen tarkastamista oli haastatteluiden perusteella käytetty tilanteissa, joissa on epäilty, että nuorella on hallussaan päihdyttäviä aineita tai teräaseita esimerkiksi veitsiä. Molempien työntekijöiden haastatteluissa tuli esille, että jos nuorella havaitaan viiltelyjälkiä, huone tarkistetaan viiltelyvälineiden löytämiseksi. Toisen työntekijän mukaan myös tilanteissa, joissa nuoret ovat tupakoineet laitoksessa sisällä, on heidän huoneitaan tarkastettu tupakoiden löytämiseksi. Yksi johtajista kertoi tilanteesta, jossa eräs lapsi oli saanut erikoisia lähetyksiä. Lähetykset olivat sisältäneet rotan loukkuja ja kuminuijia, jolloin johtaja oli tehnyt päätöksen lähetyksen tarkastamisesta.

T2: ...sit, jos on itsetuhoisia nuoria ni saatetaan ratsaa, jos näkyy viiltelyjälkiä niin saatetaan ratsaa huone, et millä siel oikein viillellään ja sit otetaan pois...

Toisen työntekijän ja yhden johtajan haastattelussa tuli esille tilanteita, joissa oli tehty henkilökatsastuksia. Puhallutuksia oli tehty johtajan kertomana tilanteissa, joissa on epäilty, että nuori on nauttinut jotain ja on haluttu varmistaa se. Työntekijän mukaan heillä tehdään päihdeseuloja, jos heillä on huolta siitä, että nuori käyttäisi päihteitä.

Toinen työntekijöistä kertoi, että heillä henkilöntarkastuksia on tehty, jos on ollut syytä epäillä, että nuorella on hallussaan jotain kiellettyä, kuten tupakkaa, alkoholia tai teräaseita. Hän kertoi myös tilanteesta, jossa nuori oli riisutettu, koska tällä oli ollut partakoneen teriä piilotettuna. Kyseinen työntekijä ei kuitenkaan itse ollut osallisena tilanteessa.

Kumpikaan haastateltavista työntekijöistä ei itse ollut käyttänyt yhteydenpidon rajoitusta. He kuitenkin kertoivat haastatteluissaan tilanteista, joissa niitä oli käytetty laitoksissa, joissa he työskentelevät. Toisessa tapauksessa vanhemman ja lapsen välistä yhteydenpitoa oli rajoitettu hyväksikäyttöepäillyn vuoksi. Toisessa tapauksessa vanhemmalla oli lähestymiskielto lapseen, jolloin oli tehty myös päätös yhteydenpidon rajoituksesta. Eräs

johtaja kertoi puhelinhaastattelussaan, että eräs vanhempi oli ollut fyysisesti väkivaltainen vieraillessaan laitoksessa asuvan lapsensa luona, joten kyseinen johtaja oli tehnyt päätöksen yhteydenpidon rajoituksesta. Eräs toinen johtaja kertoi, että heillä nuorten hatkailua eli luvaton lähtemistä laitoksesta on yritetty estää yhteydenpidon rajoituksella.

J7: Niin no esimerkiks tää yhteydenpidon rajoittaminen oli oli sellanen sellanen että tota tänne tuli yks äiti suorastaan mukiloimaan lastaan...ja tota siin tilantees mä jouduin tekemään sellasen sellasen päätöksen, et niin ku et lapsi ei saanu häntä tavata. Ei se nyt ollu kauheen pitkään ollu voimassa mut kuitenkin...

Molemmat työntekijät sekä neljä johtajaa kertoivat haastattelussaan kiinnipitoon johtaneista tilanteista. Haastatteluiden perusteella kiinnipitoa on jouduttu käyttämään useimmiten tilanteissa, joissa lapsi tai nuori on käyttäytynyt aggressiivisesti ja hänen käyttöksensä on alkanut olla vaarallista hänelle itselleen tai muille. Erään johtajan mukaan heillä myös erilaiset rajaamistilanteet, esimerkiksi pelivuoron keskeyttäminen, ovat voineet johtaa kiinnipitoon.

J8: Rajottamistilanteet, joudutaan rajottamaan öö keskeyttämään pelivuoron tai tai tota ni poistamaan ruokapöydästä tai erilaiset rajaamistilanteet johtaa siihen sit, että ne menee kiinnipitoon saakka...

Toinen työntekijöistä kertoi, että heillä aineiden ja esineiden haltuunottopäätöksiä on tehty esimerkiksi k-18 materiaalista, kuten pornoleffoista. Neljä johtajaa kertoi myös aineiden ja esineiden haltuunottoon johtaneista tilanteista. Eräessä tapauksessa nuorella oli palava kynttilä laitoksen tiloissa, jolloin se oli takavarikoitu paloturvallisuuden vuoksi. Viiltelyyn taipuvaisilta nuorilta oli otettu sheiverinteriä pois ja kännyköitä otettu haltuun yhteydenpidon rajoituksen ajaksi. Eräessä johtajan kertomassa tapauksessa nuorella oli tietokoneen liikkakäyttöä, jolloin tietokoneesta oli tehty haltuunottopäätös, kun nuori ei ollut noudattanut tietokoneen käytöstä sovittuja aikoja.

8.2.2 Työntekijöiden kokemuksia rajoitustoimenpiteiden käytöstä

Lasten ja nuorten suhtautuminen rajoitustoimenpiteisiin

Työntekijöiden ja kahden johtajan haastatteluiden perusteella lapset ja nuoret ovat suhtautuneet rajoitustoimenpiteiden käyttöön vaihtelevasti. Toinen haastateltavista työntekijöistä kertoi, että vaikka rajoitustoimenpiteiden käyttö on nuorten edun mukaista, nuoret eivät aina itse koe asiaa samalla tavalla. Kyseinen työntekijä kertoi myös haastattelussaan, että nuoret kokevat usein, ettei heihin luoteta, jos he sanovat, ettei

heillä ole mitään poisotettavaa ja siitä huolimatta työntekijät tekevät henkilöntarkastuksen tai omaisuuden ja tilojen tarkastamisen.

T2:..nuorihan niin ku usein kokee sit sellasta, et häneen ei luoteta ku ratsataan. Et se saattaa niin ku vaikuttaa siihen luottamukseen ikään ku, et jos nuori sanoo, et ei mul oo mitään ratsattavaa, ja ratsataan ja eikä oo mitään, ni silloin niin ku nuori voi ikään ku kokee, ettei häneen luoteta...

Toisen työntekijän mukaan kiinnipitotilanteet ovat nuorelle aina rajuja ja inhottavia. Eräs johtaja kuitenkin kertoi puhelinhaastattelun yhteydessä, että heillä lapset ovat yleensä kokeneet kiinnipidon hyvänä asiana ja tajunneet itsekin, että ilman kiinnipittoa olisi voinut käydä huonosti.

Toisen työntekijän ja erään johtajan haastattelussa tuli esille, että useimmiten nuoret ovat hyväksyneet, kun työntekijät ovat ottaneet heiltä tupakoita pois. Työntekijä kertoi, että nuoria kyllä harmittaa se, että työntekijät katkovat heidän tupakkansa, mutta he ovat kuitenkin ymmärtäneet haltuunoton perusteet eli sen, että laitokseen ei saa tuoda niitä.

Toinen työntekijöistä kertoi, että heillä ovet ovat lukossa liikkumisvapauden rajoituksen aikana, jolloin nuoret viettävät aikansa sisällä. Se on kyseisen työntekijän mukaan henkisesti rankkaa nuorille.

T2:Eli sillon se on toki siis hajoohan niillä pää täälläkin niin ku ja rankasti hajookin...

Toisen haastateltavan mukaan heillä nuoret eivät pidä liikkumisvapauden rajoittamista huonona asiana ja usein nuoret odottavatkin sitä, milloin heille tulisi sellainen. Laitoksessa, jossa kyseinen työntekijä työskentelee, liikkumisvapauden rajoituksesta on kehitetty omanlainen versio, josta työntekijä puhui tiiviimmän ohjauksen jaksona. Kyseisen jakson aikana ohjaaja viettää nuoren kanssa paljon aikaa. He tekevät yhdessä esimerkiksi päihdekartoitusta, retkiä tai muita vapaa-ajan toimintoja. Työntekijän mukaan tavoitteena on, että jokaiselle päivälle olisi jotain mielekästä tekemistä. Kyseisessä laitoksessa liikkumisvapauden rajoitusta käytetään tilanteissa, jossa nuori tarvitsee pysäyttämistä ja työntekijän mukaan usein nuoret itsekin tajuavat, että on tauon paikka.

T1: Et siitä (liikkumisvapauden rajoituksesta) tuleekin sille nuorelle, et meil onki sitten, et nuoret oottaakin vähän sitä, et koska mulle tulis semmonen...

Rajoitustoimenpiteiden käytön seuraukset/vaikutukset lapseen tai nuoreen

Toisen työntekijän mukaan liikkumisvapauden rajoitus, jota heillä toteutetaan tiiviimmän ohjauksen jaksona, auttaa välillä. Hänen mukaansa voi olla niin, että jakson jälkeen aluksi nuoren tilanne on rauhallisempi, jonka jälkeen alkaa taas menemään huonompaan suuntaan. Hän oli kuitenkin sitä mieltä, että kyseisen jakson aikana vuorovaikutussuhde nuoren ja ohjaajan välillä kehittyi ja nuori joutuu pysähtymään ja miettimään omia asioitaan. Toisen työntekijän mielestä liikkumisvapauden rajoituksesta on vain hyötyä, kun nuori ei pääse vahingoittamaan itseään.

T1: No joskus se auttaa ja joskus ei. Et sitten voi olla, et sen jakson jälkeen, ni aluksi on rauhallisempaa ja sitten taas niin kuin alkaa mennä huonompaan suuntaan...

Toinen työntekijä kertoi, että heillä nuoret piilottavat tupakkansa ulos välttääkseen niiden haltuunoton. Hän kertoi myös tilanteesta, jossa nuori oli hermostunut siitä, että hänen huoneensa tullaan tarkastamaan tupakoiden löytämiseksi, joten hän oli käynyt aggressiiviseksi ja käynyt ohjaajien kimppuun.

Yksi johtaja kertoi puhelinhaastattelun yhteydessä, että lapsi taistelee ensin kiinnipidossa vastaan, mutta vähitellen lapsi rauhoittuu. Erään toisen johtajan mukaan nuori testaa aluksi laitokseen muutettuaan sitä, voiko aikuisiin luottaa. Hänen mielestään kiinnipitöiden tarve vähenee, kun nuori huomaa, ettei aikuisille mahda mitään.

J8: Se on yleensäkin niin, et kun nuori tulee ihan alussa, se on testaa meidän, että voiko meihin luottaa. Ja sitte kun hän niin kun näkee, että eihän noille maha mitään, et ne on oikeesti aikuisia. Ja sitten kyl ne (kiinnipidot) vähenee ja aikuisen sana rupeaa painamaan ihan eritavalla...

Terapeuttisella kiinnipidolla voidaan tukea, rauhoittaa ja rajoittaa lasta. Sitä tarvitaan tilanteissa, joissa lapsi on itse kykenemätön rajaamaan käyttäytymistään. Kiinnipidossa lapsen tulisi kokea lähellä oleva aikuinen turvalliseksi ja luotettavaksi. Ahdistunutta lasta pidetään tiukasti ja rakastavasti sylissä kunnes tälle tulee parempi olo. Kiinnipitotilanteessa lapsi saa ilmaista turvallisesti kaikki tunteensa ja tuntea itsensä rakastetuksi. Kun lapsi rauhoittuu, hänen kanssaan keskustellaan mahdollisista pahan olon syistä. (Lauronen & Tikkanen 2002.)

Laurosen ja Tikkasen (2002) mukaan kiinnipidon tarve vähenee, kun lapsi oppii hallitsemaan ja käsittelemään pahaa oloaan ja tunteitaan raivoamista rakentavimmilla keinoilla. Terapeuttinen kiinnipito voi mahdollistaa lapselle korjaavien kokemusten saamisen ja lapsen luottamus aikuisiin voi lisääntyä (Lauronen & Tikkanen 2002).

8.2.3 Tuen merkitys rajoitustoimenpiteissä

Yksi sosiaalityön ulottuvuus on huolenpitosuhde. Siinä lähtökohtana on ajatus, että sosiaalityön asiakkaat eivät kaikissa tilanteissa tai elämänvaiheissa selviä omillaan, joten he tarvitsevat apua ja tukea. Sosiaalityötä tekevien tehtävänä on, joko pitää huolta näistä asiakkaista tai huolehtia, että he saavat apua tai tukea jostain muualta. (Juhila 2006.)

Auttaminen ohjaamalla oikean avun piiriin

Toinen haastateltavista työntekijöistä kertoi, että joissain tapauksissa nuorella on vasta sitten tilaisuus alkaa oirehtimaan, kun hän tulee lastensuojelulaitokseen ja silloin nuori saa tarvitsemaansa apua. Haastateltavan mukaan lastensuojelulaitoksella on monia eri yhteistyötahoja, joiden kanssa nuoria pyritään auttamaan, esimerkiksi nuorisopsykiatrian poliklinikat. Jos tulee ilmi, että nuorella on päihderiippuvuus, sijoitetaan hänet hoito- tai arviointijakson ajaksi paikkaan, jossa riippuvuuksia hoidetaan.

T1: Et kyllähän meil on niin ku meil on tosi paljon yhteistyötahoja, mitä ketä joudutaan, niin ku kehen turvaudutaan...

Myös toinen työntekijä kertoi, että heillä positiivisen huumeseuhan jälkeen, nuori ohjataan päihdehoitoa tarjoavaan paikkaan. Toisen työntekijän haastattelussa tuli myös esille, että heillä erityistä huolenpitoa ei voida antaa. Jos nuoren tilanne on kuitenkin sellainen, että hän tarvitsee sitä, sijoitetaan hänet silloin uudestaan sellaiseen lastensuojelulaitokseen, jossa sitä voidaan antaa. Yksi johtaja kertoi puhelinhaastattelun yhteydessä, että he olivat tehneet eräälle itsemurhaa yrittäneelle nuorelle liikkumisvapauden rajoituksen seitsemäksi vuorokaudeksi tämän suojelemiseksi, jonka jälkeen he olivat saaneet kyseisen nuoren nuorisopsykiatrisen avun piiriin.

J9: Mä muistelin, et me tehtiin se (lvr) seitsemäksi vuorokaudeksi...mutta saatiin sitten nuorisopsykiatrisen avun piiriin...

Psykososiaalinen tuki

Juhilan (2006) mielestä huolenpito sosiaalityössä voi olla joko psykososiaalista tukea tai konkreettista jokapäiväistä apua. Psykososiaalinen työ painottuu asiakkaan psyykkiseen ja sosiaaliseen tilanteeseen ja sen tavoitteena on asiakkaan elämäntilanteen eheyttäminen. Psykososiaalisella korjaavalla työllä pyritään aikaansaamaan muutos asiakkaan ajattelu- ja toimintatavoissa, sosiaalisissa suhteissa sekä sosiaalisessa tilanteessa. (Granfelt, Jokiranta, Karvinen, Matthies & Pohjola 1999, 196- 202.)

Yksi johtaja kertoi puhelinhaastattelussaan, että kiinnipidon hoidolliset tavoitteet painottuvat nimenomaan kiinnipidon jälkeiseen aikaan, jolloin lapsen tai nuoren kanssa käydään läpi, minkä takia kiinnipito oli tehty. Lisäksi lapsen tai nuoren kanssa keskustellaan siitä, miten tämä olisi voinut toimia toisin ja miten tästä eteenpäin menetellään. Keskustelun kautta pyritään siis muuttamaan lapsen käyttäytymis- ja ajattelutapoja. Eräs toinen johtaja kertoi, että heillä pyritään muuttamaan nuorten tietokonekäyttäytymistä. He ovat asettaneet tietokoneen käyttämiselle tietyt rajat, jotta nuori oppisi tietokoneen normaalia käyttöä. Jos rajojen nuodattaminen ei suju, he tekevät tietokoneesta haltuunottopäätöksen.

J8:Nimenomaan sehän (kiinnipidon hoidolliset tavoitteet) painottuu siihen kiinnipidon jälkeiseen aikaan. Että käydään läpi se minkä takia, haetaan niitä syitä ja miten ois voinu toimia toisin ja tästä eteenpäin...

Vahvistava tuki

Sosiaalinen tuki on toisilta ihmisiltä saatavaa tukea. Se on sosiaalinen resurssi, joka voi lisätä hyvinvointia tai antaa konkreettista tukea selviytymispyrkimyksissä. (Salo & Tuunainen 1996, 230 - 232.)

Salon ja Tuunaisen (1996, 230 - 232) jaottelun mukaan sosiaalisen tuen muotoja ovat tunnetuki, vahvistava tuki, tietotuki, välinetuki sekä toimiva yhteisö. Vahvistavan tuen muotoja ovat kannustus ja arvostus, joita saadaan palautteena muilta ihmisiltä.

Toinen työntekijöistä kertoi haastattelussaan, että heillä nuorten alkoholin käyttöön puututaan siten, että he etsivät nuoresta hyvää ja pyrkivät panostamaan siihen. He pyrkivät vahvistamaan esimerkiksi nuoren harrastusta tai jotain taitoja, koulun käyntiä tai tulevaisuuden unelmia ja sitä, miten niihin päästään. Haastateltavan mukaan on hyödytöntä puhua koko ajan nuoren kanssa vain alkoholin käytöstä, sillä silloin nuoren kokemuksiin ei mahdu mitään muuta kuin alkoholin käyttö.

T1:Se miten siihen alkoholin käyttöön puututaan meillä niin on se, että et tota etsitään siitä nuoresta hyvää ja koitetaan niin ku panostaa siihen...

Kyseinen työntekijä toi myös esille, että heillä pyritään siihen, että vuorovaikutus nuoren ja ohjaajan välillä olisi niin hyvä, että kannustus toimisi siihen suuntaan, että sääntöjä noudatettaisiin. He ovat myös kehitelleet niin sanotun plussa-käytännön, jossa hyvin menneestä päivästä sekä hyvin menneestä yöstä tulee plussa. Viikossa voi siten saada yhteensä 14 plussaa. Yksi plussa tarkoittaa aina pientä korvausta viikkorahan lisäksi. Tällä tavoin kannustamalla, pyritään vaikuttamaan nuoren käyttäytymiseen.

Välinetuki

Salon ja Tuunaisen (1996, 232) mukaan välinetuki on monimuotoista ja konkreettista käytännön apua. Välinetuki voi olla esimerkiksi teknisiä välineitä, koulutusta tai viestintäyhteyksien parantamista.

Yksi johtajista kertoi puhelinhaastattelun yhteydessä, että heidän laitoksessaan on koulunkäyntimahdollisuus. Silloin, kun nuorella on liikkumisvapauden rajoitus, hän käy koulua laitoksessa. Myös toinen haastateltavista työntekijöistä toi esille haastattelussaan, että laitos pyrkii tukemaan nuorten koulun käyntiä. Laitoksella on käytössään kouluohjaaja, jolla on hyvät yhteydet Espoossa sijaitseviin kouluihin.

*J5: Joo meillä on tässä yksikössä, ni on koulunkäynti mahdollisuuksia...
Siihen sitten hän on sinä aikana liikkumisvapauden rajoittamis päätöksen aikana käy koulua...*

Toimiva yhteisö

Laitoksessa, jossa toinen haastateltavista työntekijöistä työskentelee, liikkumisvapauden rajoituksesta on kehitelty omanlainen versio. Kun nuorella on liikkumisvapauden rajoitus, on hänelle varattu enemmän resursseja. Nuori viettää silloin tavallista enemmän aikaa ohjaajan kanssa. Ohjaaja on mukana nuoren koulumatkoilla ja he tekevät vapaa-ajalla yhdessä kaikenlaista mielekästä toimintaa. Haastateltavan mukaan pyritään siihen, että se olisi nuoren omaohjaaja, joka viettää nuoren kanssa aikaa, mutta aina se ei ole mahdollista. Eli pyritään siihen, että tilanteissa, joissa nuori tarvitsee pysäyttämistä liikkumisvapauden rajoittamisen avulla, tukijana olisi nuoren omaohjaaja. Kyseinen työntekijä kertoi myös, että heillä laitoksen yhteisö ja siihen kuuluminen on tärkeää monelle nuorelle, eikä nuoret siksi halua siirtyä sieltä toiseen laitokseen.

T1: (...) yhteishenki oli niin vahva, että se jotenkin se (...) kuulumine oli tosi tärkeätä nuorelle, ettei tästä haluttu muualle.

Tarvitaan toimiva yhteisö tai ihmissuhde, josta sosiaalista tukea voi saada. Esimerkiksi kriisitilanteissa sosiaalisista suhteista on mahdollista saada apua. Sosiaalisten suhteiden olemassa olo vaikuttaa myös turvallisuuden ja yhteenkuuluvuuden tunteisiin. (Salo ja Tuunainen 1996, 232.)

Omahoitajamenetelmä on lastensuojelun laitoshoidossa käytetty yksilöllinen hoito- ja kasvatusmenetelmä. Omahoitajan tarkoituksena on muun muassa tarjota lapselle huolenpitoa ja turvallisuutta, antaa lapselle korjaavia kokemuksia sekä auttaa lasta käsittelemään ahdistustaan ja löytämään vaihtoehtoja vaikealle käyttäytymiselleen.

Omahoitajalla on yleensä paras kontakti lapseen, joten hänen tulisi mielellään viedä läpi lapseen liittyvät kontrolloitavat toimenpiteet. (Karppinen 1999, 14 - 19.)

Tietotuki

Toinen haastateltavista työntekijöistä kertoi, että heillä pyritään siihen, että nuorten kanssa keskusteltaisiin rakentavasti nuorten alkoholin käytöstä, siitä mikä on haitallista ja mikä puolestaan elämää eteenpäin vievää. Salon ja Tuunaisen (1996) mukaan ihmisen väliseen kanssakäymiseen liittyy tiedon vastavuoroinen jakaminen. Tieto vähentää mielikuvien tuottamia vääristymiä ja ennakkokäsityksiä ja tiedon avulla voidaan myös ymmärtää paremmin tapahtumien kulku sekä oma osuus niissä. Lisäksi tieto on edellytys sille, että voidaan kokea elämän ja hallinnan tunnetta. (Salo & Tuunainen 1996, 231 - 232.)

Auttamisen haasteet

Toinen haastateltavista työntekijöitä kertoi, että nuoren auttaminen vaatii välillä ohjaajien kekseliäisyyttä, kun ei ole mitään valmiita ratkaisuja käytettävänä. Hän oli myös esillä, että oikeanlaisen avun saaminen nuorelle on joskus vaikeaa. Esimerkiksi tilanteessa, jossa nuori on psykoosissa ja psykiatrinen sairaala kuitenkin tulkitsee, ettei tilanteessa ole pakkohoidon tarvetta.

Välillä auttaminen on haastavaa resurssien puutteen vuoksi. Samaisen työntekijän mielestä erityiselle huolenpidolle olisi varmasti enemmän tarvetta, mutta siihen heillä ei ole tarvittavia resursseja. Haastateltava oli sitä mieltä, että nuorisokoti ei ole oikea paikka auttaa itsemurha-aikeissa olevaa nuorta, jonka kohdalla pitää jatkuvasti pelätä, että milloin tämä karkaa ja tekee itselleen jotain.

T1: Sitä erityisen huolenpidon, sitä sitähan olis sille niin ku olis varmaan enemmänkin tarvetta, kun siihen ei ole niitä resursseja...

8.2.4 Kontrollin ilmeneminen lastensuojelulaitoksissa

Kontrollin säätely

Juhila (2006) selostaa, että liittämisen- ja kontrollisuhteessa sosiaalityön tehtävänä on muun muassa syrjäytymisprosessien katkaiseminen ja syrjäytyneiden liittäminen takaisin yhteiskunnan valtakulttuuriin. Yksilöitä, joita ei ole onnistuttu liittämään takaisin yhteiskuntaan saavat osakseen tiukkenevaa kontrollia (Juhila 2006).

Toinen työntekijöistä toi esille haastattelussaan, että aluksi nuoren tilannetta tarkkaillaan enemmän. Jos näyttää siltä, että nuori on itsenäinen ja hoitaa esimerkiksi koulunsa hyvin, niin kontrolli vähenee. Hänen mukaansa kontrollia joudutaan usein lisäämään, jos jokin nuoren tilanteesta herättää huolta. Kontrollia lisätään myös tilanteissa, joissa sääntöjen noudattaminen ei suju. Esimerkiksi, jos tietokoneen käytöstä sovittujen aikojen noudattaminen ei toimi, tehdään laitoksessa haltuunottopäätös tietokoneesta.

T1:Aluksi tietysti aina tarkkaillaan enemmän ku sitten ku, jos näyttää siltä, että nuori hoitaa tosi itsenäisesti ja hyvin koulun ja et tämmöset asiat, ni niin ni tota sitä tavallaan sitä se sitten vähenee se kontrolli...

Samaisen työntekijän mielestä etäisyys huonoihin vaikutteisiin on viimeinen vaihtoehto vaikuttaa nuoren tilanteeseen. Nuori voidaan sijoittaa Espoon ulkopuolelle, jotta tämä saataisiin erotettua esimerkiksi jengistä tai mahdollisuudesta käyttää päihteitä. Pösö (2004, 40 - 42) huomauttaa, että rajoittamalla nuoren kontakteja ja liikkumista pyritään katkaisemaan päihderiippuvuutta ja muita haitallisiksi katsottuja riippuvuuksia.

Kontrolli lastensuojelulaitoksessa

Juhila (2006) mainitsee, että joidenkin syrjäytyneiden ominaisuudet ja käyttäytyminen määritellään sellaiseksi, että oikea tapa suhtautua heihin on tiukentaa otetta ja käyttää kovempia kontrollin keinoja. Vaikeasti hoidettavien lasten ja nuorten ryhmän käsittelyssä katsotaan tarvittavan erityistä asiantuntemusta ja sen myötä tiukempaa kontrollia (Juhila 2006, 81 - 84).

Toisen haastateltavan mukaan usein tilanteessa, jossa on tarve sijoitukselle, on usein tarve myös tarkempaan kontrolliin. Haastateltavasta lastensuojelulaitoksessa on tiukempi kuri ja valvonta kuin kotona. Työntekijät seuraavat, missä nuoret menevät ja mitä heidän ulkoisessa olemuksessaan näkyy. Laitoksessa on tiukemmat kotiintuloajat ja enemmän seuraamuksia esimerkiksi alkoholin käytöstä. Lisäksi laitoksessa on myös aina aikuinen ottamassa vastaan, joten aina tiedetään, onko nuori tullut.

Myös toisen työntekijän mielestä laitoksessa, jossa hän työskentelee, kontrolloidaan voimakkaasti. Hänen mukaansa arviointityö vaatii kontrollointia, sillä nuoresta ja tämän tilanteesta tarvitaan näyttöä ja tietoa. Hänestä rajoitustoimenpiteet ovat tukena heidän työssään ja kontrolloinnissa, sillä ne antavat mahdollisuuden tarkistaa ja tehdä asioita. Kyseisen työntekijän mukaan kyseessä on aina kriisitilanne, kun nuori tulee kyseiseen laitokseen, joten nuoren tilanne saattaa olla aika sekaisin. Tästä syystä nuorelle asetetaan usein liikkumisvapauden rajoitus. Laitoksen kontrollointia tarvitaan siis nuoren tilanteen selkiyttämiseksi.

T2: Me kontrolloidaan tosi voimakkaasti. Tää on tosi kontrolloiva paikka, koska me tehdään sitä arviointityötä ja me tarvitaan sitä näyttöä ja tietoo meidän nuorista, ni me kyl kontrolloidaan...

Toisen haastateltavan mukaan lastensuojelulaitoksen kontrollin tavoitteena on nuoren oma elämänhallinta. Tavoitteena on, että nuorella on itsellään kontrolli ja tämä oppii itsenäiseen elämään, jotta arki sujuisi samalla tavalla senkin jälkeen, kun nuori muuttaa pois laitoksesta. Myös Känkänen (2004, 226) on sitä mieltä, että lastensuojelun laitoshoidon yksi keskeinen kasvatustavoite on nuoren saaminen yhteiskuntakelpoiseksi.

T1: Niin tavallaan se niin kun se tavote on se, että se nuori oppii itsenäiseen elämään. Että sillä on itellä se kontrolli, että sillä on itellään niin ku elämänhallinta. Että sitten, kun ei oo laitos enää kontrolloimassa, ni se sujuu samalla lailla se arki hyvin siellä omissakin asunnossa...

Rajoitustoimenpiteisiin liittyvän kontrolloinnin haasteet

Toisen haastateltavan mukaan silloin, kun rajoitustoimenpiteistä tehtävistä päätöksistä alettiin puhua, oli se ensin vähän pelottava asia ja herätti ihmetystä siitä, että mitä ihmeen rajoitustoimenpiteitä pitäisi alkaa tehdä. Eli voisi sanoa, että aluksi rajoitustoimenpiteiden muodossa tapahtuva kontrollointi oli vieras ja hieman pelottavaa työntekijöille. Hänen mielestään rajoitustoimenpidepäätöksen tekeminen kirjallisesti on työläs ja monimutkainen prosessi.

Toinen työntekijä toi haastattelussaan esille, että usein nuoret toimittavat lähetyksensä kädestä käteen, joten sellaiseen lähetykseen on vaikeaa puuttua lähetyksen tarkastamisella. Toisen haastateltavan mukaan yhteydenpidon rajoitusta ei voi valvoa mitenkään laitoksen ulkopuolella, joten periaatteessa nuori voi pitää yhteyttä kyseiseen henkilöön.

Toinen haastateltava kertoi, ettei henkilönkatsastuksesta ole hyötyä kaikissa tilanteissa, sillä uudet huumeet eivät välttämättä näy huumeseuoloissa. Toinen työntekijöistä toi myös esille, ettei nuorta voi pakottaa antamaan huumeseuulaa. Kuitenkin myös kieltäytymisen katsotaan olevan tietynlaista näyttöä.

T2:Siis pakottaahan niitä ei voi antaa seuraa. Siis ei kukaan kuse purkkiin periaattees niin ku jos, et sä halua kusta...

Nuorten kehollinen kontrolli alkaa olla jo niin suurta, että toisen haastateltavan mielestä nuorten kanssa väkisin kiinnipitäminen ei välttämättä auta. Kyseisen työntekijän mielestä myös itsetuhoisen tai itsemurha-aikeissa olevan nuoren rajoittaminen laillisesti on vaikeaa.

T1: Se nuoren rajoittaminen on niin vaikeaa joissakin tilanteissa. Että kun on tosiaan semmonen tilanne, että et on itsetuhonen tai jotain tämmöistä. Niin niin tota et se, et miten niin ku laillisesti siinä tilantees voi niin ku tehdä, ku toinen on ihan päättäny että et tekee ittellensä jotain...

Toisen haastateltavan mielestä jossain tilanteissa rajanveto kasvatuksellisten rajojen ja rajoitustoimenpiteiden välillä on vaikeaa. Hän kertoi esimerkkinä tilanteessa, jossa nuoren kanssa keskustellaan ja tämä näyttää itse reppunsa sisällön. Hänen mielestään myös esineen haltuunotto on vaikea, sillä lain mukaan takavarikoitavan esineen tulisi olla vahingollinen lapselle tai nuorelle. Heillä kuitenkin joudutaan takavarikoimaan esimerkiksi tietokoneita tai pelikonsoleita.

9 Pohdinta

9.1 Luotettavuus ja eettisyys

Yhteydenotot lastensuojelulaitoksiin ja puhelinhaastatteluajojen sopiminen vaati sinnikkyyttä. Joitakin johtajia oli vaikea tavoittaa puhelimitse ja jotkut pyysivät soittamaan myöhemmin uudestaan, sillä hetki oli huono puhelinhaastatteluajan sopimiselle. Kuitenkin kaikki johtajat tavoitettiin ja he joko kieltäytyivät tai suostuivat osallistumaan opinnäytetyöhön. Myös muutama puhelinhaastatteluaika peruuntui, jolloin jouduttiin sopimaan uusi ajankohta haastattelun toteuttamiselle. Espoon ja Kauniaisten alueen neljästätoista lastensuojelulaitoksesta kymmenen osallistui.

Puhelinhaastattelussa oli kuitenkin mahdollista toistaa ja varmistaa johtajan antamat lukumäärät rajoitustoimenpiteistä. Ja niiden nauhoittaminen antoi myös mahdollisuuden tarkastaa johtajien antamat lukumäärät, jos ne olivat jostain syystä jääneet hieman epäselväksi. Kun rajoitustoimenpiteiden lukumäärät syötettiin Excel-taulukkoon, ne tarkistettiin kahdesti. Myös silloin, kun kaikkien laitosten tulokset yhdistettiin, laskutoimitus tehtiin kahdesti virheiden välttämiseksi. Nämä lisäävät tulosten luotettavuutta, sillä väärinkäsitysten ja tulosten virheellisen syöttämisen mahdollisuus pieneni.

Käytännössä omaisuuden ja tilojen tarkastaminen sekä lähetysten tarkastaminen ovat samaa rajoituspäätöstä. Tämä ei kuitenkaan ollut tiedossa puhelinhaastattelulomaketta tehtäessä, jossa kysytään erikseen omaisuuden ja tilojen tarkastamisen sekä lähetyksen tarkastamisen lukumääriä. Puhelinhaastatteluissa niiden lukumääriä kysyttiin erikseen ja tulosten perusteella lähetysten tarkastamisia ei ole tehty yhtään, mutta niiden todellisesta määrästä ei siis ole tietoa, sillä ne kuuluvat yhteen omaisuuden ja tilojen tarkastamispäätöksen kanssa.

Rajoitustoimenpiteiden kokonaistuloksiin vaikuttaa se, että kolme lastensuojelulaitosta kietäytyi osallistumasta ja yksi lastensuojelulaitos Espoon ja Kauniaisten alueelta jäi opinnäytetyön ulkopuolelle. Syy tähän oli se, että opinnäytetyön tekijä ei ollut tietoinen kyseisen laitoksen olemassa olosta opinnäytetyön alkuvaiheessa ja kun tieto kyseisen laitoksen olemassa olosta saatiin, oli opinnäytetyön tekeminen jo siinä vaiheessa, että tutkimusluvan hakeminen kyseiseen laitokseen olisi viivästyttänyt opinnäytetyön etenemistä huomattavasti. Koska tietoja ei saatu neljän laitoksen osalta, rajoitustoimenpiteiden kokonaistulokset eivät siten kerro, kuinka paljon rajoitustoimenpiteitä on todellisuudessa tehty vuosina 2008–2011.

Kokonaistuloksia väaristää myös se, että kahdesta laitoksesta tietoja ei ollut saatavilla kaikista vuosista, joten tulosten perusteella näyttää siltä, että vuosina 2008 ja 2009 on

tehty suhteellisen vähän rajoitustoimenpiteitä verrattuna vuosiin 2010 ja 2011. Syitä siihen, miksi kaikkien vuosien osalta tietoja ei ollut saatavissa johtui siitä, että yhdessä laitoksessa tietojärjestelmä oli vaihtunut, eikä aiempien vuosien tietoja ollut siten saatavilla. Eräässä toisessa laitoksessa johtaja oli vaihtunut eikä nykyinen johtaja tiennyt, missä aiempi johtaja oli säilyttänyt tietoja. Toisaalta syy siihen, että tulosten perusteella näyttää siltä, että vuosina 2008 ja 2009 on tehty suhteellisen vähän rajoitustoimenpiteitä, voi olla se, että uusi lastensuojelulaki tuli voimaan vuonna 2008 ja alkuvuosina lastensuojelulaitoksissa on jouduttu miettimään ja opettelemaan, miten niitä käytännössä toteutetaan.

Kaikkia tietoja ei myöskään ollut saatavilla tilanteissa, jossa lapsi tai nuori oli jo muuttanut pois laitoksesta, sillä laitoksella ei enää ollut tietoja kyseisten lasten tai nuorten kohdalla tehdyistä rajoitustoimenpiteistä. Yksi laitoksista oli avattu vasta vuonna 2010, joten se lisää käytettyjen rajoitustoimenpiteiden määrää vuosien 2010 ja 2011 osalta.

Kiinnipitojen lukumäärä ei myöskään kuvaa niiden todellista lukumäärää, sillä kaikissa laitoksissa niistä ei tehdä kirjallista päätöstä, joten kaikista lastensuojelulaitoksista ei ollut mahdollista saada tietoja kiinnipitojen määrästä tai ne olivat vain arvioita. Eräässä laitoksessa oli mahdollista tehdä määräaikaista rajoituspäätöksiä henkilönkatsastuksen osalta, joten kyseisen laitoksen osalta henkilönkatsastuspäätösten lukumäärä ei kuvaa sitä, kuinka monta kertaa henkilönkatsastuksia on todellisuudessa tehty.

Tutkimussuunnitelmassa työntekijöiden haastattelu oli tarkoitus toteuttaa syvähaastattelumenetelmällä. Ensikertalaiselle syvähaastattelu aineistonkeruu menetelmänä oli aika haastava ja toisaalta niihin oli vaikeaa valmistautua, sillä ei tiennyt etukäteen, mihin suuntaan keskustelu työntekijän kanssa tulee etenemään. Etukäteen mietityt kysymykset helpottivat asiaa. Jälkeenpäin tarkasteltuna haastatteluiden toteutus oli strukturoidumpi kuin syvähaastattelumenetelmä edellyttää ja muistutti siten enemmän teemahaastattelua.

Haastatteluiden onnistumiseen ja etenemiseen vaikutti myös tilannetekijät ja työntekijän työkokemus. Toisella haastateltavista oli pitkä työkokemus lastensuojelulaitoksessa työskentelystä, hän oli valmistautunut haastatteluun etukäteen ja oli varannut haastattelulle hyvin aikaa ja rauhallisen tilan. Toinen haastateltavista oli työskennellyt alle vuoden vakituisesti lastensuojelulaitoksessa eikä hän ei ollut ehtinyt valmistautua haastatteluun etukäteen. Ja juuri ennen sovittua haastattelu-aikaa, hän joutui hoitamaan äkillistä työtehtävää, joten haastattelun aloitusta jouduttiin hieman siirtämään ja haastattelutilanteessa oli kiireen tuntua. Myös sen huomasi, että syvähaastattelua kannattaa tosiaan toteuttaa useimmilla haastattelukerroilla, sillä jälkikäteen haastattelun litteroinnin yhteydessä huomasi, että joistakin asioista olisi voinut kysyä enemmän ja

syvällisemmin, mutta haastattelun aikana niihin ei ollut osannut tarttua. Toisaalta kuitenkin molemmista haastatteluista saatiin selvillä oleellimmat asiat ja riittävästi materiaalia opinnäytetyötä varten. Litteroidut haastattelut lähetettiin kyseisille työntekijöille ennen aineiston analyysiä ja heillä oli mahdollisuus korjata sanomaansa. Kumpikaan heistä ei kuitenkaan tehnyt niin.

Jos haastattelut olisivat toteutuneet syvähaastattelumetodin edellyttämällä tavalla, olisi aiheesta voinut saada tietoa paljon syvällisemmin. Toisaalta, jos aineistonkeruu olisi tutkimussuunnitelmassa suunniteltu tehtäväksi teemahaastattelulla, olisi haastattelurunko ollut erilainen kuin millä haastattelut toteutettiin ja haastatteluissa saatu tieto olisi voinut olla erilaista. Kuitenkin haastatteluista saatiin tutkimuskysymysten kannalta tarpeeksi oleellista tietoa.

Sekä johtajille että työntekijöille kerrottiin sähköpostitse lähetetyssä saatekirjeissä tai puhelimesta haastatteluajkojen sopimisen yhteydessä opinnäytetyön tarkoituksesta ja siitä, mihin tietoja käytetään. Lastensuojelulaitosten johtajien kanssa suostumuksesta opinnäytetyöhön osallistumisesta sovittiin suullisesti puhelimitse ja työntekijöiden kanssa kirjallisesti.

Asianmukaiset tutkimusluvut haettiin Espoon kaupungin sosiaali- ja terveystoimialan kehittämisspäälliköltä, Kalliolan Settlementiltä, Pelastakaa Lapset ry:ltä, Sos-lapsikylältä sekä kahdesta yksityisestä laitoksesta erikseen laitosten johtajilta.

Lastensuojelulaitosten ja haastateltavien työntekijöiden oikeutta yksityisyyteen kunnioitettiin. Analyysi ja tulokset esitettiin niin, ettei niistä voida tunnistaa työntekijän henkilöllisyyttä, yksittäistä lastensuojelulaitosta tai sitä, onko kyseessä Espoon vai Kauniaisten alueella sijaitseva lastensuojelulaitos.

Tutkimussuunnitelmasta poiketen aineistonkeruu työntekijöiden osalta toteutui enemmän teemahaastattelun mukaisesti kuin syvähaastattelumetodilla. Määrällisen osuuden aineistonkeruu toteutui kuitenkin tutkimussuunnitelmassa kuvatulla tavalla. Opinnäytetyön tulokset perustuvat haastatteluissa saatuihin tietoihin eivätkä siten ole opinnäytetyön tekijän sepittämiä. Lisäksi opinnäytetyössä käytetyt lähteet on pyritty merkitsemään asianmukaisesti.

Ennen opinnäytetyön aloittamista opinnäytetyön tekijä ei ollut miettinyt kovinkaan paljon sitä, miten tuki ja kontrolli ilmenee lastensuojelulaitoksissa. Aiheeseen liittyvään teoriaan ja lakiin perehtymisen pohjalta kuitenkin muodostui jonkinlainen käsitys tukemisesta ja kontrolloinnista sekä rajoitustoimenpiteiden käytöstä. Aiheeseen perehtyminen vaikutti muun muassa haastatteluissa siten, että oli jonkinlainen ennakkokäsitys esimerkiksi siitä, minkälaisissa tilanteissa rajoitustoimenpiteitä sovelletaan. Aiheeseen perehtyminen auttoi

kuitenkin ymmärtämään paremmin haastatteluissa esille nousseita asioita ja haastateltaville oli mahdollista esittää tarkentavia kysymyksiä, jotka avasivat asiaa enemmän. Toisaalta opinnäytetyön tekijän omien ennakkokäsitysten pohjalta tehdyt kysymykset ovat saattaneet viedä haastatteluita tiettyyn suuntaan ja siten haastatteluissa on saatettu käsitellä asioita, jotka tukivat haastattelijan omia ennakkokäsityksiä. Myös opinnäytetyön tekijän taidot haastattelijana ovat varmasti vaikuttaneet haastatteluihin ja haastattelutilanteisiin. Esimerkiksi se, miten kysymykset on esitetty haastateltaville tai onko haastatteluissa esitetty kysymyksiä opinnäytetyön kannalta oleellisista asioista.

9.2 Tulosten pohdinta

Opinnäytetyössä saatiin selvitettyä kymmenen opinnäytetyöhön osallistuneen lastensuojelulaitoksen laitoksen osalta, mitä rajoitustoimenpiteitä kyseisissä laitoksissa on käytetty ja kuinka paljon. Neljän laitoksen osalta tietoja ei saatu. Täten opinnäytetyön määrällisen osuuden tavoite kokonaistutkimuksesta ei toteutunut. Opinnäytetyössä kuvailtiin myös, minkälaisia kokemuksia työntekijöillä on rajoitustoimenpiteiden käytöstä ja minkälaiset tilanteet ovat heidän mielestään johtaneet niiden käyttöön. Näiltä osin opinnäytetyön tarkoitus kuitenkin toteutui.

Opinnäytetyö tuo myös esille rajoitustoimenpiteiden käyttöön sekä ylipäätään lastensuojelun laitospuolen sosiaalityöhön liittyvää tukemista ja kontrollointia. Opinnäytetyötä tehtäessä tuli ilmi, että lastensuojelun laitostyöhön liittyvästä tuesta ja kontrolloinnista on vähän ja vaikeaa löytää tutkimuksia tai kirjallisuutta, joten opinnäytetyö tuo tietoa asiasta. Rajoitustoimenpiteiden käyttöä ei ole myöskään tutkittu aiemmin. Täten opinnäytetyön aihe oli tärkeä ja ajankohtainen.

Rajoitustoimenpiteiden lukumääriä tarkasteltaessa vuosina 2008 ja 2009, on niitä tehty suhteellisen vähän verrattuna vuosiin 2010 ja 2011. Tämä voi mahdollisesti johtua siitä, että muutokset lastensuojelulaissa ovat saattaneet aiheuttaa hämmennystä työntekijöissä. Vaikka uuden lastensuojelulain tarkoituksena oli helpottaa vetämään rajaa kasvatuksellisten rajojen ja rajoitustoimenpiteiden välille, ei se tulosten perusteella vaikuta vieläkään olevan helppoa.

Opinnäytetyö tuo myös muun muassa esille, että yhteistyö eri tahojen kanssa ei aina toimi lapsen tai nuoren parhaaksi, ja sitä tulisi kehittää, jotta lapsi tai nuori saisi tarvitsemansa avun. Rajoitustoimenpiteiden käyttö ei myöskään ole selkeää kaikissa tilanteissa, joten niihin liittyvää koulutusta voisi lisätä. Opinnäytetyötä toteutettaessa huomasi, että tilastointi ja kirjauskäytännöt rajoitustoimenpiteiden osalta ei ole yhtenäistä. Joissain laitoksissa käytetyt rajoitustoimenpiteet oli kirjattu tarkasti ylös ja joissain laitoksissa niiden kirjaamisessa oli puutteita.

Opinnäytetyön tuloksissa tulee esille, miten sosiaalityöhön liittyvä tuki ja kontrolli ilmenevat ja toteutuvat lastensuojelun laitostyössä. Rajoitustoimenpiteiden käyttö on osa lastensuojelun laitostyöhön liittyvää tukemista ja kontrolloimista, mutta tukeminen ja kontrollointi näkyy lastensuojelun laitostyössä myös muilla tavoilla.

Lastensuojelun yhteiskunnallisena tehtävänä on puuttua tilanteeseen, jos lapsen tai nuoren kehitys tai kasvu vaarantuu. Lastensuojelun laitostyössä työntekijät voivat käyttää rajoitustoimenpiteitä apuna, jotta lapsen tai nuoren vahingollinen kehityskulku saataisiin pysäytetyksi ja heille pystyttäisiin turvaamaan oikeus välttämättömään huolenpitoon.

Rajoitustoimenpiteitä käytettäessä nuorta pyritään samalla sekä tukemaan että kontrolloimaan. Tulosten perusteella rajoitustoimenpiteitä oli käytetty tilanteissa, joissa nuorta pyritään suojelemaan itseltään, muilta tai estää tätä vahingoittamasta muita. Rajoitustoimenpiteissä kontrolli ilmenee muun muassa siten, että lapselle tai nuorelle asetetaan rajoja, jotta tämä ei pääse vahingoittamaan itseään tai muita esimerkiksi kiinnipitoa käytettäessä tai liikkumisvapautta rajoitettaessa. Lasta tai nuorta tuetaan muun muassa siten, että saamalla tietoa tämän alkoholin tai huumeiden käytöstä, hänelle voidaan järjestää oikeanlaista apua.

Tukemisen tavoitteena on muun muassa estää nuorta joutumasta avun ulottumattomiin. Kontrollin tavoitteena on muun muassa estää lasta tai nuorta vahingoittamasta itseään.

Sosiaalityön huolenpitosuhteessa sosiaalityötä tekevien tehtävänä on pitää huolta apua ja tukea tarvitsevista asiakkaista tai huolehtia siitä, että he saavat sitä jostain muualta. Tavoitteena on muun muassa, että asiakas ei joudu avun ulottumattomiin. Lastensuojelun laitostyössä tämä ilmenee siten, että lastensuojelulaitoksilla on useita yhteistyötahoja, joiden kanssa lapsia ja nuoria pyritään auttamaan tai sitten heidän sijoitetaan uudelleen paikkaan, joissa heitä pystytään auttamaan paremmin. Esimerkiksi päihdeongelmaiset nuoret sijoitetaan päihdehoitoa tarjoavaan paikkaan. Lastensuojelulaitoksissa lapsista ja nuorista huolehditaan. Heiltä otetaan pois aineet ja esineet, joilla heillä on mahdollisuus vahingoittaa itseään. Tai heidän liikkumistaan voidaan rajoittaa, jotta he eivät pääse vahingoittamaan itseään ja joudu siten avun ulottumattomiin.

Tulosten perusteella lastensuojelulaitoksissa nuoria pyritään tukemaan myös monin muin tavoin. Esimerkiksi vahvistava tuki ilmenee siten, että lapsia ja nuoria kannustetaan ja panostetaan heidän elämässään oleviin hyviin puoliin.

Omaohjaajalla on tärkeä rooli nuoren tukijana. Esimerkiksi liikkumisvapauden rajoituksen aikana, kun nuori tarvitsee pysäyttämistä, pyritään siihen, että omaohjaaja olisi nuoren tukena tässä. Laitoksen yhteisö ja siihen kuuluminen voi olla nuorelle tärkeää. Toimiva yhteisö tai ihmissuhde on tarpeellisia, jotta sosiaalista tukea voi saada. Syrjäytyneellä

lapsella tai nuorella ei välttämättä ole ollut aiemmin ihmissuhdetta, josta sosiaalista tukea voisi saada, joten on hyvin merkittävää, jos lastensuojelulaitoksessa lapselle tai nuorelle tarjoutuu mahdollisuus siihen.

Nuorta voidaan tukea myös siten, että hänelle annetaan asianmukaista tietoa asioista. Esimerkiksi nuoren alkoholin käyttöön voidaan puuttua siten, että hänen kanssaan keskustellaan rakentavasti alkoholin käytöstä sekä siihen liittyvistä haitoista. Kun nuori on tietoinen asioista ja hänen itsetuntoaan tuetaan, ehkä hänellä on enemmän rohkeutta kieltäytyä alkoholista, jos ja kun sitä hänelle tarjotaan.

Auttamiseen liittyy kuitenkin omat haasteensa ja tavallisen lastensuojelulaitoksen resurssit auttaa ovat rajalliset. Vaikka lapsella tai nuorella olisi tarvetta tietyn tyyppiselle avulle, ei sen saaminen yhteistyötahoilta ole aina helppoa tai sitten siihen ei ole mahdollisuuksia lastensuojelulaitoksen resurssien puutteen vuoksi. Esimerkiksi nuori voi olla psykoosissa, mutta psykiatrisen sairaalan mielestä tilanteessa ei ole välttämättä pakkohoidon tarvetta. Tällaisessa tilanteessa lastensuojelulaitosten työntekijät voivat joutua haastavaan tilanteeseen, jos heillä ei ole muita keinoja auttaa lasta tai nuorta.

Sosiaalityön tavoitteena liittämisen ja kontrollisuhteessa on syrjäytymisprosessien katkaiseminen ja syrjäytyneiden liittäminen yhteiskunnan valtakulttuuriin. Syrjäytymisprosessi etenee vaiheittain ja useimmiten syrjäytymisprosessiin kuuluu, että henkilölle tulee vaikeuksia koulunkäynnin kanssa. Yksi tapa liittää lapsia ja nuoria yhteiskunnan valtakulttuuriin on juuri koulun käynnin kautta. Tulosten perusteella lastensuojelun laitoshoidossa koulunkäyntiä pyritään tukemaan eri tavoin. Esimerkiksi eräässä laitoksessa oli koulunkäynti mahdollisuus, jossa nuori käy koulua silloin, kun hänellä on liikkumisvapauden rajoitus. Kun koulunkäynti sujuu hyvin ja nuori on itsenäinen, kontrollia vähennetään.

Jos asiakkaiden liittämässä takaisin yhteiskunnan valtakulttuuriin ei onnistu lievemmällä keinoilla, voidaan heidät sulkea laitoksiin, joissa heitä on helpompi kontrolloida. Tuloksissa tuli esille, että silloin, kun lapsi tai nuori sijoitetaan lastensuojelulaitokseen, on yleensä tarvetta tiukempaan kontrolliin. Lastensuojelulaitoksessa tiukempaa kontrollia voidaan harjoittaa, sillä siellä on aina työntekijä valvomassa ja työntekijöillä on lakiin perustava mahdollisuus asettaa lasten ja nuorten toiminnalle rajoja. Lisäksi lastensuojelulaitoksissa voidaan käyttää rajoitustoimenpiteitä kontrolloimisen tukena. Esimerkiksi, jos nuoren tilanne on sekaisin ja laitoksen kontrollia tarvitaan tilanteen selkeyttämiseksi, voidaan liikkumisvapauden rajoitusta käyttää siinä apuna.

Tulosten perusteella useat kiinnipitotilanteet ovat liittyneet aggressiiviseen käytökseen ja rajaamistilanteisiin. Kiinnipitotilanteisiin liittyy lapsen tai nuoren fyysinen kontrollointi, kun lapsen tai nuoren oma kontrolli pettää eikä hän hallitse omaa käyttäytymistään,

jolloin hän voi olla vaaraksi joko itselleen tai muille. Tuloksissakin tuli esille, että kiinnipitoon liittyvä tukeva puoli painottuu enemmän kiinnipidon jälkeiseen aikaan, kun lapsi tai nuori on rauhoittunut ja hänen kanssaan on mahdollista keskustella. Kiinnipitoon liittyvä tuki on luonteeltaan psykososiaalista korjaavaa työtä, jossa lapsen tai nuoren ajattelu- ja toimintatapoja pyritään muuttamaan. Tavoitteena on että lapsi oppisi toisenlaisia tapoja käsitellä pahaa oloaan ja tunteitaan. Haastatteluissakin tuli esille, että kiinnipitojen tarve vähenee vähitellen, jolloin lapsi on oppinut toisenlaisia tapoja käsitellä pahaa oloaan.

Lastensuojelulaitoksen harjoittamaa kontrollia säädellään tarpeen mukaan. Tavoitteena on, että lapselle tai nuorelle kehittyisi elämönhallinnan taito, jotta lapsen tai nuoren elämä sujuisi hyvin senkin jälkeen, kun hän ei enää asu laitoksessa. Laitoksen harjoittamaan kontrollointiin liittyy kuitenkin omat haasteensa, sillä esimerkiksi nuorta ei voi pakottaa vaikkapa antamaan huumeseu­laa.

Haastatteluissa ja tuloksissa tuli esille asioita, jotka olivat opinnäytetyön tekijän mielestä odotettuja, mutta myös asioita, jotka olivat uusia. Monet rajoitustoimenpiteiden käytännön toteutukseen liittyvät asiat olivat uusia. Esimerkiksi se, että liikkumisvapauden rajoituksen toteutuksesta on sovellettu erilaisia versioita tai se, että yhteydenpidon rajoitusta on vaikeaa valvoa laitoksen ulkopuolella, olivat uusia. Tuloksissa esille nousseet kiinnipitoon tai henkilönkatsastukseen johtaneet tilanteet eivät olleet kovin yllättäviä ja tukivat lähinnä sitä, mitä lastensuojelulaissa on kerrottu niiden käytöstä. Lisäksi tuloksissa yllätti monet tukemiseen ja kontrollointiin liittyvät asiat. Esimerkiksi se, miten monin eri tavoin lastensuojelulaitoksissa lapsia ja nuoria pyritään tukemaan tai millaisia haasteita tukemiseen ja kontrollointiin liittyy. Myös rajoitustoimenpiteiden käyttöä koskevat lukumäärät olivat uusia, sillä niistä ei ollut aiemmin mitään tietoa.

Jatkossa olisi mielenkiintoista tutkia lasten ja nuorten omia kokemuksia rajoitustoimenpiteiden käytöstä. Olisi mielenkiintoista selvittää myös rajoitustoimenpiteiden käytön vaikuttavuutta tarkemmin. Esimerkiksi pystytäänkö erityisellä huolenpidolla katkaisemaan nuoren päihde- tai rikoskierre tai pystytäänkö siinä luomaan vahva ja luottamuksellinen suhde aikuiseen.

Lähteet

- Allardt, E. & Littunen, Y. 1964. Sosiologia. Porvoo: WSOY.
- Granfelt, R., Jokiranta, H. Karvinen, S., Matthies, A-L & Pohjola, A. 1999. Monisärmäinen sosiaalityö. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.
- Heikkilä, T. 2004. Tilastollinen tutkimus. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Hoikkala, S. Onko lastensuojelun laitoshoidon asiakkaista tullut vaikeahoitoisia ja erityisen huolenpidon tarpeessa olevia lapsia? Nuorisotutkimus julkaisu 2/2006. Nuorisotutkimusseura, 83 - 87.
- Huuhka, J. 1999. Käytöshäiriö - kuvausta käyttäytymispiirteiden taustatekijöistä ja keskeisistä käsitteistä. Teoksessa Tervonen-Arnkil, K. (toim.) Vaikeahoitoisten lasten ja nuorten hoitomenetelmiä lastensuojelulaitoksissa. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto. 8-13.
- Häkkinen, P. 2000. Lasta suojaavat yhteisöt. Teoksessa Ulos Umpikujasta. Toim. Sinkkonen, J. & Pihlaja, P Porvoo: WSOY. 94 - 121.
- Juhila, K. 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina- sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.
- Järvinen, T & Jahnukainen, M. 2001. Kuka meistä onkaan syrjäytynyt? Marginalisaation ja syrjäytymisen käsitteellistä tarkastelua. Julkaisussa Suutari, M. (toim.) Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla. Nuorisotutkimusverkosto. Julkaisuja 20. Helsinki. 125 -151.
- Kananoja, A., Lähteinen, M. & Marjamäki, P. 2010. Sosiaalityön käsikirja. Helsinki: Tietosanoma Oy.
- Karppinen, S. 1999. Lapsen henkilökohtainen hoito ja huolenpito lastensuojelulaitoksessa: omahoitajamenetelmä. Teoksessa Tervonen-Arnkil, K. (toim.) Vaikeahoitoisten lasten ja nuorten hoitomenetelmiä lastensuojelulaitoksissa. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto. 14 - 20.
- Kyrönseppä, U. & Rautiainen, J-M. 1993. Lapsi laitoksessa. Porvoo: WSOY.
- Känkänen, P. 2004. Hämärän peitto. Ilmaisutaidot ja tarinat aikatilan tekijöinä nuorten kanssa tehtävässä työssä. Teoksessa Pösö, T., Jahnukainen, M. & Kekoni, T. (toim.) Nuoruus ja koulukoti. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 43. 226.
- Laakso, R. 2009. Arjen rutiinit ja yllätykset-etnografia lastenkotityöstä. Tampereen yliopisto. Sosiaalityön tutkimuksen laitos. Akateeminen väitöskirja.
- Lastensuojelu 2009. Tilastoraportti 29/2010. Suomen virallinen tilasto. Sosiaaliturva 2010. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos.
- Pellonpää, M. 2000. Euroopan ihmisoikeussopimus. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.
- Puro, P. 1999. Eurooppa ja ihmisoikeudet. Helsinki: Suomen YK-liitto.
- Pösö, T. 2004. Vakavat silmät ja muita kokemuksia koulukodista. Tutkimuksia 133. Stakes.
- Pösö, T., Jahnukainen, M. & Kekoni, T. 2004. Koulukoti tutkimuspuheenvuorojen aiheena. Teoksessa Pösö, T., Jahnukainen, M. & Kekoni, T. (toim.) Nuoruus ja koulukoti. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 43.
- Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa. Helsinki: Edita.
- Salo, O. & Tuunainen, K. 1996. Da Capo-alusta uudelleen. Espoo: Salutonova.
- Siekkinen, K. Syvähaastattelu. 2010 Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. PS-kustannus, 45-61.
- Taskinen, S. 2007. Lastensuojelulaki- soveltamisopas. Helsinki: Stakes.
- Tervonen-Arnkil, K. 1999. Lapsen eristäminen huolenpitona lastensuojelulaitoksessa. Teoksessa Tervonen-Arnkil, K. (toim.) Vaikeahoitoisten lasten ja nuorten hoitomenetelmiä lastensuojelulaitoksissa. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto, 28 - 34.
- Tervonen-Arnkil, K. 1999. Lyhytaikainen tehostettu huolenpito osastohoitona. Teoksessa Tervonen-Arnkil, K. (toim.) Vaikeahoitoisten lasten ja nuorten hoitomenetelmiä lastensuojelulaitoksissa. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto, 35 - 44.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Internet-lähteet

- Kansanvalta. Ihmisoikeudet. Viitattu 9.1. 2011.
<http://www.kansanvalta.fi/Etusivu/Oikeudet/Ihmisoikeudet>.

- Kansanvalta. Perusoikeudet Suomessa. Viitattu 9.1.2011.
<http://www.kansanvalta.fi/Etusivu/Oikeudet/PerusoikeudetSuomessa/Perusoikeuksienrajottaminen>.
- Lapsiasiavaltuutettu. Lapsen oikeudet Viitattu 15.3.2012.
http://www.lapsiasia.fi/lapsen_oikeudet.
- Lastensuojelulaiki (417/2007). Viitattu 30.8.2011.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Lauronen, N. & Tikkanen, M.2002.Terapeuttinen kiinnipito.Kajaanin ammattikorkeakoulu.
<http://gallia.kajak.fi/opmateriaalit/yleinen/ahorai/mielentervehto/terapeuttinenkiinnipito.htm>.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. [verkkójulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.Viitattu 17.4.2011.http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3_2.html.
- Sosiaaliportti. Lastensuojelun käsikirja. Valtion koulukodit. Viitattu 23.9. 2011.
<http://www.sosiaaliportti.fi/Page/c776e0fc-368f-4e77-a23e-21ba82bc7f69.aspx>.
- Sosiaaliportti. Lastensuojelun käsikirja. Vastaanottokoti. Viitattu 23.9.2011.
<http://www.sosiaaliportti.fi/Page/2cf110cf-a46e-4912-8cde-215a5e327b62.aspx>.
- Terveystieteiden tutkimuskeskus. Valtion koulukodit. Viitattu 27.10.2011.
http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/aiheet/tietopaketit/valtior_koulukodit.

Liitteet

Liite 1

Puhelinhaastattelulomake

- Kuinka paljon yhteydenpidon rajoittamista käytetty?
- Kuinka paljon lapsen olinpaikan ilmoittamatta jättämistä käytetty?
- Kuinka monta aineiden ja esineiden haltuunottoa on tehty?
- Kuinka monta henkilöntarkastusta on tehty?
- Kuinka monta henkilönkatsastusta on tehty?
- Kuinka monta omaisuuden tai tilojen tarkastamista on tehty?
- Kuinka monta lähetyksen tarkastamista on tehty?
- Kuinka monta lähetyksen luovuttamatta jättämistä on tehty?
- Kuinka monta kiinnipitoa on toteutettu?
- Kuinka monta kertaa liikkumisvapautta on rajoitettu?
- Kuinka monta kertaa eristämistä on käytetty?
- Kuinka monta kertaa erityistä huolenpitoa on käytetty?
- Kerro esimerkki tilanteesta, jossa jotakin rajoitustoimenpidettä on käytetty

Liite 2

Teemahaastattelurunko

Taustakysymykset

- koulutus
- työkokemus
- ikä
- sukupuoli

- Mitä rajoitteita työntekijä on käyttänyt?
- Millaisissa tilanteissa työntekijä on käyttänyt rajoitustoimenpiteitä?
- Miksi rajoitustoimenpidettä x käytettiin?
- Mitä hyötyä rajoitustoimenpide x:n käytöstä oli kyseisessä tilanteessa?
- Mitä muuta tilanteessa x olisi voinut tehdä?
- Mikä tarkoitus/tavoite rajoitustoimenpiteiden käytöllä työntekijän mielestä on?
- Miten nuoren tukeminen mielestäsi liittyy rajoitustoimenpiteiden käyttöön?
- Miten nuoren kontrolloiminen mielestäsi liittyy rajoitustoimenpiteiden käyttöön?
- Mitä haittaa ja/tai hyötyä rajoitustoimenpiteiden käytöstä mielestäsi voi olla?
- Millä tavalla tilanteet, joissa rajoitustoimenpiteitä käytetään eroaa normaaliin kasvatukseen liittyvien rajojen asettamisesta?

Liite 3

Toteuttamissuunnitelma

Syys- marraskuu 2011: tutkimussuunnitelman teko

Marras- joulukuu 2011: tutkimuslupien hakeminen

Joulukuu 2011: yhteydenotot tutkittaviin lastenkoteihin, haastatteluista sopiminen

Tammikuu 2012: aineiston keruu

Helmikuu 2012: litterointi ja aineiston analyysi

Maalis- toukokuu 2012: tutkimusraportin kirjoittaminen

Touko-kesäkuu 2012: tulosten julkistaminen

Liite 4

Hyvä lastensuojelulaitoksen johtaja!

Olen sosiaalialan opiskelija Otaniemen Laurea Ammattikorkeakoulusta. Opiskelen kolmatta vuotta ja tavoitteenani on valmistua sosionomiksi kesäkuussa 2012. Teen opintoihini kuuluvaa opinnäytetyötä Espoon ja Kauniaisten alueella sijaitsevilla lastensuojelulaitoksissa käytettävistä rajoitustoimenpiteistä. Tarkoitukseni on selvittää lastensuojelulaitosten johtajilta, mitä rajoitustoimenpiteitä lastensuojelulaitoksissa on käytetty ja kuinka paljon. Lisäksi kuulisin mielelläni esimerkin tilanteesta, jossa rajoitustoimenpidettä on käytetty saadakseni rajoitustoimenpiteiden käytöstä tarkempaa kuvaa. Kerään tiedot puhelinhaastattelulla, joka nauhoitetaan. Litteroin puhelinhaastattelut niiltä osin, joissa kerrotaan esimerkkejä rajoitustoimenpiteiden käytöstä.

Toteutan myös kaksi syvähaastattelua työntekijöille saadakseni selville minkälaisia kokemuksia heillä on rajoitustoimenpiteiden käytöstä ja minkälaiset tilanteet ovat heidän mielestään johtaneet rajoitustoimenpiteiden käyttöön. Pyytäisin teitä johtajia suosittelemaan minulle laitoksessanne työskentelevää työntekijää, ketä voisin mahdollisesti haastatella.

Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti ja tulokset esitetään siten, ettei yksittäisen lastensuojelulaitoksen tuloksia tai haastateltavaa voida niistä tunnistaa. Lisäksi haastatteluaineisto hävitetään opinnäytetyöni valmistumisen jälkeen.

Toteutan puhelinhaastattelut tammikuun 2012 aikana. Olen yhteydessä teihin puhelimitse joulukuussa 2011, jotta voimme sopia teille sopivan ajankohdan puhelinhaastattelun toteuttamiselle. Opinnäytetyöni valmistuu vuoden 2012 toukokuun loppuun mennessä.

Lähetän teille myös saamani tutkimusluvan sekä puhelinhaastattelulomakkeen, jotta voit valmistautua haastatteluun. Lisätietoja saat sähköpostilla osoitteesta pia.hassinen@laurea.fi tai puhelimitse numerosta 040-9307174. Lisätietoja antavat myös opinnäytetyötäni ohjaavat lehtorit Mirva Alapoikela ja Tuula Saarnio Laurea Ammattikorkeakoulusta sähköpostitse osoitteesta mirva.alapoikela@laurea.fi ja tuula.saarnio@laurea.fi.

Terveisin
Pia Hassinen

Liite 5

Hyvä lastensuojelulaitoksen työntekijä!

Laitoksen johtaja on suositellut sinua haastateltavaksi. Olen sosiaali-alan opiskelija Otaniemen Laurea Ammattikorkeakoulusta. Opiskelen kolmatta vuotta ja tavoitteenani on valmistua sosionomiksi kesäkuussa 2012. Teen opintoihini kuuluvaa opinnäytetyötä Espoon ja Kauniaisten alueella sijaitsevilla lastensuojelulaitoksissa käytettävistä rajoitustoimenpiteistä. Haluaisin kuulla minkälaisia kokemuksia lastensuojelulaitosten työntekijöillä on rajoitustoimenpiteiden käytöstä ja minkälaiset tilanteet ovat heidän mielestään johtaneet rajoitustoimenpiteiden käyttöön. Etsin syvähaastattelua varten kahta lastensuojelulaitoksen työntekijää, joilla on kokemusta rajoitustoimenpiteiden käytöstä.

Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti ja tulokset esitetään siten, ettei voida niistä tunnistaa haastateltavaa tai lastensuojelulaitosta, jossa hän työskentelee. Lisäksi haastatteluaineisto hävitetään opinnäytetyöni valmistumisen jälkeen.

Ilmoitathan minulle 27.12 mennessä päätöksestäsi sähköpostitse tai puhelimitse. Toteutan syvähaastattelut tammikuun 2012 aikana. Olen yhteydessä teihin puhelimitse tai sähköpostitse joulukuussa 2011, jotta voimme sopia teille sopivan paikan ja ajankohdan haastattelun toteuttamiselle. Haastatteluun on hyvä varata aikaa noin 1- 1,5 tuntia. Opinnäytetyöni valmistuu vuoden 2012 toukokuun loppuun mennessä.

Lisätietoja saat sähköpostilla osoitteesta pia.hassinen@laurea.fi tai puhelimitse numerosta 040-9307174. Lisätietoja antavat myös opinnäytetyötäni ohjaavat lehtorit Mirva Alapoikela ja Tuula Saarnio Laurea Ammattikorkeakoulusta sähköpostitse osoitteesta mirva.alapoikela@laurea.fi ja tuula.saarnio@laurea.fi.

Terveisin
Pia Hassinen

Liite 6

SUOSTUMUS TUTKIMUKSEEN OSALLISTUMISESTA

Suostun osallistumaan sosionomi opiskelija Pia Hassisen tekemään opinnäytetyöhön, jonka nimi on Espoon ja Kauniaisten alueen lastensuojelulaitoksissa käytettävät rajoitustoimenpiteet – tilastoja ja työntekijöiden kokemuksia.

Suostun siihen, että minua haastatellaan ja haastattelussa antamiani tietoja käytetään kyseisen tutkimuksen tarpeisiin.

Opinnäytetyön tulokset julkaistaan Laurea - ammattikorkeakoulun Otaniemen toimipisteessä pidettävässä arvioivassa seminaarissa.

Minulle on selvitetty yllä mainitun tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuksessa käytettävät tutkimusmenetelmät. Olen tietoinen siitä, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista.

Olen tietoinen myös siitä, että tutkimukseen osallistuminen ei aiheuta minulle minkäänlaisia kustannuksia, henkilöllisyyteni jää vain tutkijan tietoon ja minua koskeva aineisto hävitetään tutkimuksen valmistuttua.

Voin halutessani keskeyttää tutkimukseen osallistumisen milloin tahansa ilman, että minun täytyy perustella keskeyttämistäni.

Päiväys

Tutkittavan allekirjoitus ja nimenselvennys

Liite 7

Espoon ja Kauniaisten lastensuojelulaitoksissa käytetyt rajoitustoimenpiteet laitoksittain

Rajoitustoimenpiteet laitoksittain	L1	L2	L3	L4	L5	L6	L7	L8	L9	L10
Vuosi 2008										
Yhteydenpidon rajoittaminen	1			*			2	**		**
Olinpaikan ilmoittamatta jättäminen				*				**		**
Aineiden ja esineiden haltuunotto		1	2	*				**		**
Henkilöntarkastus				*				**		**
Henkilönkatsastus				*		7		**		**
Omaisuuuden tai tilojen tarkastaminen		2		*				**		**
Lähetysten tarkastaminen				*				**		**
Lähetysten luovuttamatta jättäminen				*				**		**
Kiinnipito			1	*			**	**		**
Liikkumisvapauden rajoittaminen	1	3		*				**		**
Eristäminen										**
Eriytynen huolenpito										
Vuosi 2009										
Yhteydenpidon rajoittaminen				*	3			**		**
Olinpaikan ilmoittamatta jättäminen				*				**		**
Aineiden ja esineiden haltuunotto		2	1	*	2		1	**		**
Henkilöntarkastus				*	3			**		**
Henkilönkatsastus		6		*	55	27		**		**
Omaisuuuden tai tilojen tarkastaminen		4		*	16	1		**		**
Lähetysten tarkastaminen				*				**		**
Lähetysten luovuttamatta jättäminen				*				**		**
Kiinnipito	1		1	*	15		**	**		**
Liikkumisvapauden rajoittaminen				*	33	3		**		**
Eristäminen										**
Eriytynen huolenpito										**
Vuosi 2010										
Yhteydenpidon rajoittaminen				*	1			**	2	
Olinpaikan ilmoittamatta jättäminen				*				**		
Aineiden ja esineiden haltuunotto			1	*	1	4		**	9	6
Henkilöntarkastus				*	9			**		8
Henkilönkatsastus		7		*	22	17		**	6	6
Omaisuuuden tai tilojen tarkastaminen	1	2	1	*		2		**	12	6
Lähetysten tarkastaminen				*				**		
Lähetysten luovuttamatta jättäminen				*				**		

Kiinnipito	87	15	1	*			**	**	1	1
Liikkumisvapauden rajoittaminen	2			*	11	8		**	9	6
Eistäminen										
Eriytinen huolenpito										
Vuosi 2011										
Yhteydenpidon rajoittaminen	3			*				1		
Olinpaikan ilmoittamatta jättäminen				*						
Aineiden ja esineiden haltuunotto	5	2	2	*		6		2	23	11
Henkilöntarkastus	1			*				1		10
Henkilönkatsastus		12	1	*	58	22		1	43	11
Omaisuuuden tai tilojen tarkastaminen	2	2	1	*	18	2		1	28	11
Lähetysten tarkastaminen				*				**		
Lähetysten luovuttamatta jättäminen				*				**		
Kiinnipito	12	2	1	*	13		**	40	10	2
Liikkumisvapauden rajoittaminen	2	6	1	*	18	13	4	2	28	11
Eistäminen										
Eriytinen huolenpito										

* tietoja ei ole eritelty vuosikohtaisesti

** tietoja ei ole saatavissa/tietoja ei annettu

Liite 8

Esimerkki sisällönanalysistä

Alkuperäisilmaus	Pelkistettyilmaus	Alaluokka	Yläluokka
T1: Meillä on yleensä sillä, että tota, että sillä, kun tehdään tällainen liikkumisvapauden rajoittamispäätös, ni se on sen nuoren elämän rauhoittamiseksi. Et jos näyttää siltä, et sil on paljon tällaista alkoholin käyttöä ja saattaa olla öitä poissa ja sillä niin ku itelle haitallista toimintaa.	runsas alkoholin käyttö ja yöpoissaolot johtanut liikkumisvapauden rajoittamiseen	Liikkumisvapauden rajoittamiseen johtaneet tilanteet	Rajoitustoimenpiteiden käyttö
J9: Nuori oli sen verta pois tolaltaan, että yritti riistää itseltään hengen ja että yritti jättäytyä tota junan alle. Ja sitten meidän työntekijä sai sitten napattua sieltä raiteilta just ennen junaa, mut takki jäi sinne raiteille junan yliajamaksi. Ja ja todettiin, että nuori on sellasessa henkisessä tilanteessa, et sillä on (epäselvää) on selkeesti itselleen ja myös muille vaaraksi, ni päätettiin tehdä tällanen liikkumisvapauden rajoittamispäätös.	itsemurhayritys johtanut liikkumisvapauden rajoittamiseen		
T2: Me voidaan lätkästä sen takii, että, jos on nuorella on tulossa vaikka	liikkumisvapauden rajoittamisella pyritty estämään hatkaamista		

<p>neuvottelu, tai joku tärkeä, mistä me tiedetään, et se hatkaa, eikä aio tulla sinne. Ni se voidaan pistää lvrille siihen asti.</p>			
<p>T2:Päihteiden käyttö ja yleinen rajattomuus, tilanteen pysäyttäminen tämmösiä.</p>	<p>päihteiden käyttö, tilanteen pysäyttäminen ja yleinen rajattomuus johtanut liikkumisvapauden rajoittamiseen</p>		
<p>J5: Hän täältä kotona kotiharjoittelussa ollessaan, ni lähti kotoa ja käytti päihteitä ja oli yötä pois kotoa. Ja tälläses tilanteessa sitten, ku hänet hänelle tehtiin poliisille tehtiin virka-apu pyyntö, et nuori on ollu kateissa. Ja kun hän poliisin hänest teki havaintoja, poliisi hänet tänne toi, ni sillo hänelle asetettiin tota toi liikkumisvapauden rajoittamispäätös ja sitten tehtiin tää henkilön katsastukseen liittyvä rajoituspäätös.</p>	<p>yöpoissaolot ja päihteiden käyttö johtanut liikkumisvapauden rajoittamiseen ja henkilönkatsastukseen</p>		

Liite 9

Lastensuojelulain mukaiset rajoitustoimenpiteet

Yhteydenpidon rajoittaminen ja lapsen olinpaikan ilmoittamatta jättäminen

Sijaishuollon aikaisesta yhteydenpidosta lapsen ja tämän läheisten henkilöiden välillä sovitaan ensisijaisesti lapsen asiakassuunnitelmassa. Jos yhteydenpidosta ei pystytä sopimaan asiakassuunnitelmassa kaikkia osapuolia tyydyttävällä tavalla, tehdään silloin päätös yhteydenpidon rajoittamisesta. 12 vuotta täyttänyt lapsi voi vastustaa yhteydenpitoa, jolloin tapaamisia ei voida toteuttaa vastoin hänen tahtoaan. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Lastensuojelulaissa (417/2007) todetaan, että lapsen oikeutta pitää yhteyttä vanhempiinsa tai muihin hänelle tärkeisiin henkilöihin voidaan rajoittaa, jos yhteydenpidon katsotaan vaarantavan lapsen sijaishuollon tarkoituksen toteuttamisen, se on välttämätöntä lapsen hoidon ja kasvatuksen kannalta tai jos yhteydenpidosta on vaaraa lapsen hengelle, terveydelle, kehitykselle tai turvallisuudelle. Taskinen (2007) lisää, että on myös tilanteita, jossa yhteydenpidon rajoittaminen on välttämätöntä vanhempien, perheen muiden lasten, perhekodin tai laitoksen muiden lasten tai henkilöstön turvallisuuden vuoksi. Lapsen olinpaikka voidaan jättää ilmoittamatta vanhemmille tai huoltajille näistä samoista syistä, mutta tällöin edellytetään vakavaa uhkaa. (Taskinen 2007.)

Yhteydenpitoa voidaan rajoittaa vain siinä määrin kuin se on välttämätöntä edellä olevien tarkoitusten saavuttamiseksi, ja se lopetettava, kun se ei ole enää tarpeen. (Saastamoinen 2010, 192, 204)

Myös lapsen lähettämä tai hänelle osoitettu kirje tai muu lähetys voidaan lukea, tarkastaa tai pidättää. Sijaishuoltopaikalla on myös mahdollisuus ottaa haltuun tai rajoittaa lapsella olevien yhteydenpitovälineiden käyttöä rajoituksen aikana. Edellytyksenä kuitenkin on, että lapsi ylläpitää sellaisia ihmissuhteita niiden avulla, jotka eivät ole hänen etunsa mukaisia. Lapsella on kuitenkin aina oikeus olla yhteydessä viranomaisiin ja tätä oikeutta ei saa rajoittaa. (Saastamoinen 2010, 186- 187, 201.)

Aineiden ja esineiden haltuunotto

Taskinen (2007) toteaa, että laitoksen pitää ottaa lapselta pois turvallisuutta vaarantavat aineet ja esineet. Haltuun otettavat aineet ja esineet voidaan jakaa käyttötarkoituksen tai ominaisuuden perusteella turvallisuutta vaarantaviin. (Taskinen 2007).

Saastamoinen (2010, 210- 215) selostaa, että käyttötarkoituksen perusteella turvallisuutta vaarantavia aineita ja esineitä ovat päihdyttävät aineet, niiden käyttöön erityisesti soveltuvat välineet esimerkiksi hasispiiput. Myös lapsen itsensä tai toisen henkilön vahingoittamiseen tarkoitetut aineet ja esineet esimerkiksi teräaseet tai hapot tulee ottaa pois. Aineen tai esineen käyttötarkoitus ratkaistaan aina tapauskohtaisesti olosuhteet huomioon ottaen. (Saastamoinen 2010, 210- 215.)

Saastamoinen (2010, 210- 215) jatkaa, että lapselta pitää ottaa pois myös sellaiset aineet ja esineet, joilla on sellainen ominaisuus, jolla voidaan vahingoittaa lapsen omaa tai toisen henkilön turvallisuutta, terveyttä, henkeä tai omaisuutta. Kuitenkin sillä edellytyksellä, että on todennäköistä, että lapsi käyttää ainetta tai esinettä näihin tarkoituksiin. Tällä tarkoitetaan sitä, että lapsi on aggressiivinen tai käyttäytyy muuten uhkaavasti. (Saastamoinen 2010, 210- 215.)

Laitos voi myös takavarikoida aineet ja esineet, jotka todennäköisesti haittaavat vakavalla tavalla sijaishuollon järjestämistä tai laitoksen yleistä järjestystä. Tällaisia ovat esimerkiksi mopo, jota voidaan käyttää karkumatkoihin. (Saastamoinen 2010, 210- 211, 217.)

Haltuun otettu omaisuus palautetaan lapselle haltuunoton perusteen lakatessa, viimeistään sijaishuollon päättyessä. Sellaiset lapselta haltuun otetut aineet tai esineet, joiden hallussapito on lain mukaan kiellettyä tai luvanvaraista, on toimitettava

viranomaiselle tai hävitettävä. Muun muassa huumausaineet tulee luovuttaa poliisille ja alkoholi voidaan hävittää. (Saastamoinen 2010, 218- 219.)

Henkilön tarkastus ja henkilönkatsastus

Lastensuojelulain (417/2007) mukaan lapselle voidaan suorittaa henkilön tarkastus, jos on perusteltu syy epäillä esimerkiksi lapsen käytöksen perusteella, että hänellä on hallussaan käyttötarkoituksen tai ominaisuuden perusteella turvallisuutta tai terveyttä vaarantavia aineita tai esineitä. Taskinen (2007) selostaa, että tällöin voidaan tutkia, mitä lapsella on vaatteissaan tai vaatteiden ja ihon väliin kätkeytyneenä. Jos lapsella on mukanaan laukku tai kassi myös se voidaan tarkastaa. Jos laukku tai kassi on lapsen huoneessa, siihen sovelletaan omaisuuden tarkastamista koskevaa rajoitustoimenpidettä. (Taskinen 2007.)

Saastamoinen (2010, 223- 227) huomauttaa, että henkilön tarkastuksen edellytykset arvioidaan aina tapauskohtaisesti ja se tulee suorittaa hienovaraisesti lapsen fyysistä koskemattomuutta, sukupuoli-identiteettiä, ihmisarvoa ja yksityisyyttä kunnioittaen. Lisäksi henkilön tarkastus pitää suorittaa tilassa, jossa tarkastuksen tekemisestä ei aiheudu lapselle tarpeetonta haittaa (Saastamoinen 2010, 223- 227.)

Taskinen (2007) huomauttaa, että henkilönkatsastus voidaan tehdä vain silloin, jos on perusteltu syy epäillä esimerkiksi lapsen käytöksen perusteella, että lapsi on käyttänyt päihdyttäviä aineita. Henkilönkatsastusta ei saa toimittaa sen selvittämiseksi, onko lapsella päihteitä kehossaan eikä lapsen ruumiinonteloita ei saa tutkia tai hänen kehonsa sisään tunkeutua (Taskinen 2007.)

Henkilöntarkastuksen toteuttamistapoja voi olla puhalluskoe, veri-, hius-, virtsa- tai sylkinäyte. Henkilönkatsastuksen edellytykset tulee arvioida aina tapauskohtaisesti ja se pitää aina suorittaa hienovaraisesti, lapsen fyysistä koskemattomuutta, ihmisarvoa, sukupuoli-identiteettiä ja yksityisyyttä kunnioittaen. Lapselle ei myöskään saada aiheuttaa tarpeetonta haittaa toimenpiteellä. (Saastamoinen 2010, 229- 235.)

Omaisuuden ja tilojen tarkastaminen

Taskisen (2007) mukaan lastensuojelulaitoksen henkilökunta voi tarkastaa lapsen käytössä olevat lastensuojelulaitoksen tilat ja lapsen hallussa olevan omaisuuden. Silloin puututaan kuitenkin lapsen yksityisyyteen, joten täytyy olla perusteltu syy epäillä, että lapsella on ominaisuuden tai käyttötarkoituksen perusteella turvallisuutta tai terveyttä vaarantavia aineita tai esineitä. Kyseiset aineet ja esineet voidaan tarvittaessa ottaa laitoksen haltuun. (Saastamoinen 2010, 239 - 241.)

Saastamoinen (2010, 239- 243) toteaa, että päihteiden käyttöä ja niiden kuljettamista laitokseen on hoidollisista ja turvallisuussyistä valvottava ja omaisuuden ja tilojen tarkastaminen helpottaa tätä valvontaa. Omaisuuden ja tilojen tarkastaminen voidaan tehdä myös tilanteessa, jossa on tarpeen selvittää lapsen olinpaikka. Tarkastamalla lapsen omaisuus ja tilat voidaan löytää tietoa, jonka perusteella on mahdollista päätellä lapsen olinpaikka. (Saastamoinen 2010, 239- 243.)

Lähetyksen tarkastaminen ja luovuttamatta jättäminen

Lastensuojelulaissa (417/2007) mainitaan, että lapselle osoitettu luottamuksellinen viesti tai muu lähetys voidaan tarkastaa ja se voidaan myös jättää luovuttamatta. Tähän täytyy kuitenkin olla perusteltu syy epäillä, että lähetys sisältää käyttötarkoituksen tai ominaisuuden perusteella turvallisuutta tai terveyttä vaarantavia aineita tai esineitä. Lähetyksen sisältämää viestiä ei kuitenkaan saada lukea. (Saastamoinen 2010, 245- 246.)

Lapselle osoitettu lähetys voidaan jättää osittain tai kokonaan toimittamatta lapselle. Näin voidaan menetellä, jos pystytään perustellusti arvioimaan, että lähetyksen sisältö vaarantaa vakavasti lapsen tai jonkun toisen henkilön henkeä, turvallisuutta, terveyttä tai kehitystä. Tällainen lähetys toimitetaan lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle, kenellä on myös valtuudet lukea lähetyksessä oleva viesti päätöksenteon yhteydessä. (Saastamoinen 2010, 249- 251.)

Kiinnipito

Lastensuojelulain (417/2007) mukaan kiinnipitoa voidaan käyttää, jos lapsi käyttäytyy sekavasti tai uhkaavasti ja on todennäköistä, että hän vahingoittaisi itseään tai muita käyttöksellään. Lapsen käyttäytymisen tulee aiheuttaa välitöntä hengen, turvallisuuden tai terveyden vaarantumisen tai merkittävää omaisuuden vahingoittamisen uhkaa. Kiinnipito voidaan toteuttaa vain, jos sen katsotaan olevan välttämätöntä näiden estämiseksi. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Kiinnipitämisen luonteen pitää olla hoidollista ja huollollista, eikä siinä saa käyttää mitään välineitä. Lasta on pyrittävä ensisijaisesti rauhoittamaan muilla keinoilla esimerkiksi puhumalla. Kiinnipitämistä voidaan käyttää ainoastaan silloin, jos lasta ei saada millään muulla tavalla rauhoitetuksi. Kiinnipito pitää lopettaa heti, kun se ei enää ole välttämätöntä. (Saastamoinen 2010, 253- 254.)

Liikkumisvapauden rajoittaminen ja eristäminen

Liikkumisvapauden rajoittamisella puututaan lapsen henkilökohtaiseen vapauteen ja liikkumisvapauteen. Lapsen liikkumisvapautta voi rajoittaa, jos sen katsotaan olevan hänen huoltonsa kannalta välttämätöntä ja se on hänen etunsa mukaista. Näiden lisäksi edellytyksenä on, että lapsi on joutunut sijaishuoltoon vaarantamalla vakavasti terveyttään tai kehitystään esimerkiksi käyttämällä päihteitä tai toiminut rikollisesti. Liikkumisvapautta voidaan rajoittaa myös silloin, jos lapsi käyttäytynyt laitoksessa ollessaan näin. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Saastamoinen (2010. 259- 260) kirjoittaa, että liikkumisvapautta voidaan rajoittaa myös silloin, jos sen katsotaan olevan tarpeellista lapsen suojelemiseksi häntä itseään vakavasti vahingoittavalta käyttäytymiseltä esimerkiksi tilanteessa, jossa lapsi karkaa jatkuvasti. Liikkumisvapauden rajoittamista ei saa käyttää rangaistustarkoituksessa ja se saa olla laajuudeltaan ja kestoaltaan sellainen, mitä lapsen hoito ja kasvatusta välttämättä edellyttää. Lasta voidaan kieltää poistumasta laitoksen alueelta, laitoksesta tai tietyn asuinyksikön tiloista. Silloin hän saa poistua päätöksessä määritellyltä alueelta vain työntekijän kanssa. (Saastamoinen 2010, 259- 261)

Lastensuojelulaissa todetaan, että lapsi voidaan eristää laitoksen muista lapsista, jos hän käyttäytyy siten, että hän on vaaraksi itselleen tai muille. Eristämistä voidaan käyttää myös tilanteessa, jossa se on lapsen hengen, terveyden tai turvallisuuden kannalta välttämätöntä esimerkiksi, jos lapsi käyttäytyy itsetuhoisesti tai aggressiivisesti muita lapsia kohtaan. Eristämisen tarkoituksena on siis suojella lasta omalta itseltään tai laitoksessa olevia muita ihmisiä. (Taskinen 2007.)

Lapsen tilannetta on seurattava jatkuvasti eristämisen aikana ja henkilökunnan on huolehdittava siitä, että hän saa jatkuvaa huolenpitoa ja hoitoa osakseen sekä mahdollisuuden keskustella hoitajan kanssa. On myös huolehdittava siitä, että lapsen perustarpeet tyydyttyvät asianmukaisesti eristämisen aikana. Lapselle voidaan tarvittaessa tehdä lääkärintarkastus ennen eristämisen alkamista tai eristämisen aikana, jotta voidaan varmistaa tarvitseeko lapsi esimerkiksi sairaalahoitoa. Tarvetta lääkärintarkastukselle tulee arvioida säännöllisesti koko eristämisen ajan. (Saastamoinen 2010, 269 - 271.)

Lastensuojelulaissa (417/2007) korostetaan sitä, että eristäminen pitää lopettaa heti, kun se ei enää ole välttämätöntä eikä se voi olla laajuudeltaan ja kestoaltaan sen enempiä kuin lapsen hoito välttämättä vaatii.

Erityinen huolenpito

Lastensuojelulain (417/2007) mukaan erityistä huolenpitoa voidaan järjestää poikkeuksellisen voimakkaasti oireilevalle 12 vuotta täyttäneelle lapselle, jos lapsen erittäin tärkeä yksityinen etu sitä välttämättä vaatii eikä terveydenhuollon palveluita voida käyttää erityisen huolenpidon sijasta.

Erityistä huolenpitoa voidaan soveltaa tilanteissa, jossa pyritään katkaisemaan lapsen vakava päihde - tai rikoskierre. Sitä voidaan käyttää myös tilanteissa, joissa lapsi vaarantaa vakavasti henkeään, terveyttään tai kehitystään omalla käyttäytymisellään. Erityisellä huolenpidolla rajoitetaan lapsen oikeutta henkilökohtaiseen vapauteen ja siihen voi liittyä myös liikkumisvapauden rajoittamista, joten edellä mainittuihin tilanteisiin tulee puuttua ensisijaisesti muilla lievemmillä palvelu- ja puuttumiskeinoilla. (Saastamoinen 2010, 276- 280.)

Saastamoinen (2010, 280- 281) selostaa, että erityinen huolenpito on lastensuojelulaitoksessa järjestettävää erityistä ja moniammatillista hoitoa ja huolenpitoa, jolla pyritään lapsen kohdennettuun hoitamiseen. Työskentely on intensiivistä ja kokonaisvaltaista ja siinä huomioidaan erityisesti lapsen psyykkisen hoidon tarve. Tällöin lasten - ja nuorisopsykiatrian kanssa tehdään tiivistä yhteistyötä. Erityisen huolenpidon aikana lapsen liikkumisvapautta voidaan rajoittaa lapsen hoidon ja huolenpidon edellyttämässä laajuudessa. (Saastamoinen 2010, 280- 281.)

Erityistä huolenpitoa voidaan toteuttaa vain sellaisissa lastensuojelulaitoksissa, joissa on siihen terveydellisiltä ja muilta olosuhteiltaan asianmukaiset tilat, jotka ovat myös riittävän monipuoliset esimerkiksi harrastustoiminnan tai kouluopetuksen järjestämiseksi. Lisäksi erityisen huolenpidon järjestämiseksi vaaditaan, että sen toteuttamiseen on käytettävissä riittävää kasvatuksellista, psykologista, lääketieteellistä sekä sosiaalityön asiantuntemusta. (Lastensuojelulaki 417/2007).

Erityisen huolenpidon aikana asiantuntijoiden on tavattava lasta säännöllisesti ja hänelle on tehtävä tarpeelliset lääkärintarkastukset. Lisäksi lapselle tulee taata mahdollisuus jatkuvaan läsnäoloon hoito- ja kasvatushenkilökunnan kanssa. Erityinen huolenpito pitää lopettaa, jos se osoittautuu tehottomaksi sen tavoitteiden saavuttamisen kannalta tai jos sille ei ole enää tarvetta. (Taskinen 2007.)